

Microfinanciering in Guatemala

Een kwalitatief onderzoek naar de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie in Santa Catarina Palopó, Guatemala

Gerline Kuijt & Linda van der Hoek

Universiteit Utrecht

Microfinanciering in Guatemala

Een kwalitatief onderzoek naar de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie in Santa Catarina Palopó, Guatemala

Bachelorscriptie Culturele Antropologie

Scriptiebegeleider   dr. Marie-Louise Glebbeek

E-mail   M.Glebbeek@uu.nl

Student   Gerline Kuijt

Studentnummer   5487382

E-mail   g.j.kuijt@students.uu.nl

Student   Linda van der Hoek

Studentnummer   4297377

E-mail   l.vanderhoek2@students.uu.nl

Woordenaantal: 19.935

Utrecht, 27 juni 2018

VOORWOORD

Voor u ligt onze scriptie gebaseerd op een proces van negen maanden waaronder drie maanden intensief veldwerk in Guatemala. Tijdens het proces hebben wij een vriendschap opgebouwd die na deze onvergetelijke ervaring zal blijven bestaan. Wij zijn trots op het resultaat dat we samen hebben neergezet en zien het als de bekroning van onze bachelorstudie.

Veel mensen hebben ons naar een succesvolle afronding van de scriptie geleid. Wij willen Adigua bedanken voor hun inzet bij het helpen vinden van informanten en voor de enorme gastvrijheid waarop ze ons hebben ontvangen. In het bijzonder willen wij Victor, Bernardino, Natanael en Rafael bedanken. Daarnaast zijn wij onze respondenten in Sololá, Santa Catarina Palopó en Panajachel dankbaar voor hun vriendelijkheid, hulp en medewerking. Ons verblijf in Guatemala is een *gusto* geworden door de continue steun van onze gastouders Angelica en Pedro. Zij motiveerden ons om verder te gaan door de warmte en gezelligheid die aanwezig was. Angelica's pannenkoeken, schaterende lach en vooral haar lieve zorg zullen we niet vergeten. Onze begeleider Marie-Louise Glebbeek willen wij bedanken voor haar tijd, aandacht en inzet. Met haar brede kennis en ervaring wees zij ons op verbeterpunten, extra mogelijkheden en voor ons nieuwe inzichten. Het terugkomweekend was een waardevol moment om met haar en anderen te reflecteren op de voortgang van het onderzoek. We bedanken haar voor haar opmerkzame blik en meedenkende houding. Gerline wil haar ouders bedanken voor de steunende WhatsApp-berichten en telefoongesprekken. Zeker als het onderzoek niet vlotte, gaf dat moed om door te gaan. Linda bedankt haar man Celzier voor zijn steun in de mogelijkheid zichzelf te ontplooien en voor de controle van onze Spaanstalige teksten.

Wij hopen dat deze scriptie u nieuwe inzichten verschaft en een plezierig leesavontuur is.

Gerline Kuijt

Linda Vega Mena - van der Hoek

Utrecht, 27 juni 2018

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Inhoudsopgave	5
Kaarten.....	8
Inleiding.....	12
Het onderzoek	13
Theoretische en maatschappelijke relevantie.....	14
Methodologische verantwoording	14
Indeling van de scriptie	16
H2 Microfinanciering en sociale cohesie	18
2.1 Antropologie en ontwikkeling.....	18
2.2 Ontwikkeling en empowerment	20
2.3 Empowerment van vrouwen en sociale cohesie.....	21
2.4 Vrouwen en microfinanciering.....	23
2.5 Microfinanciering en sociale cohesie in de gemeenschap.....	25
H3 Microfinanciering in Guatemala.....	28
3.1 Ontwikkeling in Guatemala	28
3.2 Vrouwen en empowerment in Guatemala	29
3.3 Microfinanciering en sociale cohesie in Guatemala	30
H4 De dorpelingen over microfinanciering en sociale cohesie	32
4.1 Sociale cohesie in Santa Catarina Palopó	33
4.1.1 Bindende factoren voor sociale cohesie.....	33
4.1.2 Verzwakkende factoren voor sociale cohesie	34
4.1.3 Participatie en betrokkenheid in het dorp.....	35
4.1.4 Sociale cohesie in de loop van de tijd.....	36
4.2 Organisatie van microfinanciering	37
4.2.1 Microfinanciering in het algemeen	37
4.2.2 Adigua.....	38
4.3 Waardering sociale cohesie en microfinanciering	41
4.3.1 Mening over microfinanciering	42

4.3.2 Economische effecten	43
4.3.3 Sociale effecten	44
H5 Vrouwen en hun familieleden over microfinanciering en sociale cohesie	46
5.1 Het sociale dorpsleven	47
5.1.1 Onderlinge betrokkenheid en vertrouwen in het dorp	47
5.1.2 Aanwezigheid van machismo	48
5.1.3 Alcoholisme en geweld	49
5.1.4 Christendom als gedeelde identiteit	50
5.2 Kennis en kunde van microfinanciering	51
5.2.1 Leencultuur in Santa Catarina Palopó	51
5.2.2 Microfinanciering in Santa Catarina Palopó	52
5.2.3 Leengroepen van Adigua	53
5.3 Lenen in een sociale omgeving	55
5.3.1 Vrouwen en hun partner	55
5.3.2 Vrouwen en hun naaste familie	56
5.3.3 Vrouwen en de leengroep	57
5.3.4 Vrouwen en het dorp	58
H6 Conclusie	60
6.1 Sociale cohesie en microfinanciering	60
6.1.1 Sociale cohesie in Santa Catarina Palopó	60
6.1.2 Effect van sociale cohesie op microfinanciering	61
6.2 Microfinanciering en sociale cohesie	63
6.2.1 Microfinanciering in Santa Catarina Palopó	63
6.2.2 Effect van microfinanciering op sociale cohesie	64
6.3 Beperkingen en aanbevelingen voor nieuw onderzoek	66
6.4 Aanbevelingen voor MFO's	66
Literatuurlijst	68
Bijlage Resumen	74

KAARTEN

Figuur 1: Kaart van Guatemala met het departement Sololá.¹

¹ Kaart van Guatemala verdeeld in 22 departementen. 2014. Schaal onbekend. Gegeneerd door ArtFG. Originele titel: "Departamentos de Guatemala". Verkregen op 18 juni 2016.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Departamentos_de_Guatemala.png

Figuur 2: Kaart van het departement Sololá met de gemeente Santa Catarina Palopó.²

1. Santa María Visitación
2. Santa Clara La Laguna
3. San Pablo La Laguna
4. San Marcos La Laguna
5. San José Chacayá
6. Santa Cruz La Laguna
7. Concepción

8. Panajachel
9. Santa Catarina Palopó
10. San Antonio Palopó

² Kaart van de gemeenten in het departement Sololá. 2017. Schaal onbekend. Gegeneerd door Martin Pendley. Originele titel: "Municipios del Departamento Sololá". Verkregen op 18 juni 2016.

https://www.familysearch.org/wiki/es/Departamento_de_Solol%C3%A1,_Guatemala_-_Genealog%C3%ADa

INLEIDING

“Achieving financial inclusion is not an end in itself – it is the means to an end. That end is human development, improving the lives of those who need help the most.”

H. M. Koningin Máxima, 2015

Eén van de meest gepromote thema's van de Verenigde Naties en de Wereldbank is financiële inclusie. Ontwikkelingssamenwerking richt zich op het bestrijden van armoede en honger, het verbeteren van onderwijs en gezondheidszorg, en het bevorderen van economische en gendergelijkheid. Volgens Hare Majesteit Koningin Máxima, Speciale Pleitbezorger van de VN secretaris-generaal voor inclusieve financiering voor ontwikkeling, is financiële inclusie het belangrijkste middel tot ontwikkeling. Verlening van microfinanciering is een wijdverspreid middel daartoe. Ontwikkeling, zo ook microfinanciering, kan overeenkomstig de Wereldbank in een samenleving met een hoge graad van sociale cohesie een vruchtbare bodem vinden (Jackson en Young 2016, 150). Sociale cohesie is volgens (Chan, To en Chan 2006, 289) de betrokkenheid en participatie van en vertrouwen tussen leden van een gemeenschap. Dit vereist stabiliteit, samenwerking tussen groepen, een gedeelde identiteit en een gevoel van verbondenheid. Om van sociale cohesie te spreken zijn ten eerste sterke connecties tussen groepen, *bonding* sociaal kapitaal nodig, en ten tweede interactie tussen verschillende groepen, *bridging* sociaal kapitaal (Putnam 2000; Jackson en Young 2016). Doordat sociaal kapitaal een brug slaat tussen arme mensen en hulpmiddelen die beschikbaar zijn via externe groepen of instellingen is het een noodzakelijk ingrediënt voor ontwikkeling van de gemeenschap (Nahapiet en Ghoshal 1998 in Ansari et al. 2012, 815).

Microfinanciering is in relatie met sociale cohesie weinig onderzocht. De focus binnen voorgaand onderzoek ligt met name op de economische efficiëntie van microfinanciering, ook als het gaat om de gevolgen van sociaal kapitaal. Volgens Brett (2006, 9) ligt de oorzaak daarvan in het argument dat sociale kosten-baten analyses te duur en te ingewikkeld zijn om te meten. Om een aanzet te geven tot het vullen van deze lacune, hebben wij een kwalitatief onderzoek uitgevoerd om inzichtelijk te maken hoe microfinanciering in verband staat met sociale cohesie.

In Guatemala zijn veel op vrouwen gerichte microfinancieringsprojecten. Via de microfinancieringsorganisatie Adigua kwamen wij in contact met leengroepen in Santa Catarina Palopó, dat wij vervolgens hebben gekozen als onderzoekscontext. Ook is er in Guatemala volgens Smith en Offit (2010) sprake van een lage sociale cohesie. Dit is volgens hen veroorzaakt door de burgeroorlog en door

langdurig geweld, armoede, lage werkgelegenheid, corruptie en een toename van de drugs en wapenhandel. Vertrouwensrelaties hebben zich veelal beperkt tot een kleine cirkel (Wydick, Hayes en Kempf 2011, 976). Met de theoretische lacune en de Guatemalteekse context kwamen wij tot deze centrale vraag:

Hoe is de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie in Santa Catarina Palopó in Guatemala?

Het onderzoek

Om de relatie tussen sociale cohesie en microfinanciering helder te krijgen, beschrijven we de lokale sociale cohesie middels fundamenteel onderzoek (Boeije 2010, 31; Oost en Markenhof 2009, 51). De relatie tussen beide verklaren wij door middel van een toegepast onderzoek (Boeije 2010, 31; Oost en Markenhof 2009, 52). De functie van ons onderzoek is derhalve beschrijvend en verklarend. Dit onderzoek heeft een complementair karakter. De onderzoekspopulatie van Gerline bestond uit twee vrouwengroepen die microfinanciering ontvangen en hun familieleden. Linda richtte zich op de dorpsgenoten en lokale instituties, bestaande uit medewerkers van de microfinancieringsorganisatie Adigua, burens, vrienden en lokale bestuurders. Om een goed beeld te krijgen van de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie, bevraagden wij hen naar hun percepties op drie deelaspecten van het onderzoek, namelijk de sociale cohesie, de organisatie van microfinanciering en hoe die twee zich in Santa Catarina Palopó verhouden.

Voor het onderzoek deden wij vanaf 24 februari tot 20 april 2018 veldwerk in Santa Catarina Palopó. Dit is een gemeente binnen het departement Sololá dat aan de oever van het meer Atitlán ligt.³ Het dorp heeft 5675 inwoners.⁴ Hiervan is negentig procent van Maya afkomst en spreekt Kaqchikel.⁵ De voornaamste economische activiteiten in het dorp zijn toerisme, textiel weven, visserij en het verbouwen van maïs en uien (Little 2004, 238).

Ons onderzoek voerden wij uit via de microfinancieringsorganisatie Adigua, waarvan het hoofdkantoor in Sololá staat. De stad Sololá was daarom onze verblijfplaats gedurende de twee maanden. Het zoeken van geschikte leengroepen voor ons onderzoek was niet eenvoudig, ondanks de hulp van Adigua-medewerkers. Dit kwam met name door een grote mate van wantrouwen bij de lokale

---

³ Zie de kaarten op pagina 5 en 6.

⁴ <https://www.ine.gob.gt/sistema/uploads/2013/12/10/6L9rh2Zw3e5yobjPzI5sA4APBzGVCwpe.pdf>, geraadpleegd op 10 mei 2018.

⁵ http://biblioteca.usac.edu.gt/EPS/03/03_0684_v5.pdf, geraadpleegd op 10 mei 2018.

bevolking jegens buitenstaanders. Daarbij was er een taalbarrière. Wij spreken geen Kaqchikel, enkel Spaans, terwijl de vrouwen Kaqchikel spreken en weinig of geen Spaans beheersen. Dit laatste komt door een laag opleidingsniveau in de armere dorpen, zeker bij de vrouwen van middelbare leeftijd die grotendeels de doelgroep vormen van microfinancieringsorganisaties. Uiteindelijk kregen we toegang tot twee leengroepen in Santa Catarina Palopó. Deze leengroepen bevatten alleen vrouwen, de ene groep heeft zes leden en de andere groep negen. Door te participeren en te observeren in hun dagelijkse leven leerden wij hun sociale netwerk kennen, bestaande uit familieleden, dorpsgenoten en lokale instituties.

Theoretische en maatschappelijke relevantie

Ons onderzoek heeft zowel een theoretische als een maatschappelijke relevantie. Wij leveren een bijdrage vanuit antropologisch perspectief aan het debat over microfinanciering. Dit onderzoek is theoretisch relevant omdat het een niche in de bestaande theorie vult over de verhouding tussen microfinanciering als ontwikkelingsstrategie en sociale cohesie. Over de percepties van vrouwelijke ontvangers en die van hun dorpsgenoten en lokale instituties op hoe microfinanciering en sociale cohesie zich tot elkaar verhouden is nog weinig bekend. Microfinanciering kan leiden tot een verbetering van sociale relaties en het versterken van netwerken en daarmee sociale cohesie, maar sociale cohesie kan ook verstoord worden door bijvoorbeeld jaloezie.

Dit onderzoek is ook maatschappelijk relevant, namelijk door de sociale kant van microfinanciering onder de aandacht te brengen. Dit is zeker van belang voor microfinancieringsorganisaties. Onder andere zodat deze organisaties nadenken over welke effecten zij hebben naast de financiële empowerment van arme mensen. In het veld merkten we dat Adigua tot dan toe niet had nagedacht over de sociale impact van microfinanciering. Met ons onderzoek hopen wij ook MFO's bewust te maken van welke rol sociale cohesie heeft met betrekking tot microfinanciering. Dan kan het beleid eventueel aangepast worden met een positief vervolg voor de ontvangers van microfinanciering.

Methodologische verantwoording

Gedurende ons onderzoek hebben we verschillende onderzoeksmethodes toegepast, om tot triangulatie van de data te komen. Participerende observatie, een van de belangrijkste antropologische onderzoeksmethodes, was daar één van. Bijvoorbeeld door bij een marktkraam armbandjes te vlechten met de verkoopster of door samen met een leenster pannen af te wassen in de keuken van de

basisschool. Ook informele gesprekken tijdens het rondhangen zijn heel belangrijk gebleken voor het opbouwen van vertrouwen. Nadat wij eenmaal toegang hadden gekregen tot de leengroepen, konden we onze doelgroep beter leren kennen. Door mensen thuis en op hun werk te bezoeken, te luisteren naar hun verhalen, te praten over wie wijzelf zijn en zeker ook door grapjes over onszelf te maken, werd vertrouwen opgebouwd en werden we onderdeel van het straatbeeld. Om verdieping te krijgen in de data hebben wij in totaal 39 open en semigestructureerde interviews gehouden. In de interviews konden wij doorvragen naar thema's die tijdens participerende observatie of informele gesprekken naar voren waren gekomen. Op deze manier konden wij analyses verkregen uit andere onderzoeksmethodes verifiëren. De interviews vonden plaats in een omgeving waarin de informanten zich veilig voelden om openlijk te kunnen praten, bijvoorbeeld thuis of op het werk. De omgeving zorgde ervoor dat er geen mensen in de buurt waren om wie zij sociaal wenselijke antwoorden zouden geven. Toch is het gezien de vertrouwelijkheid van de onderzoeksthema's nog wel mogelijk dat wij sociaal wenselijke antwoorden hebben ontvangen. Rapport voor de interviews met de vrouwen uit de leengroep en hun familie was al opgebouwd door middel van onderzoeksmethodes. Rapport opbouwen met lokale bestuurders werd echter bemoeilijkt, doordat deze informanten enkel op afspraak benaderd konden worden. De informatie die wij van hen verkregen hebben, konden wij daarom niet via andere onderzoeksmethodes verifiëren.

Door het gebruik van de beschreven onderzoeksmethoden hebben wij geprobeerd objectief te zijn. Desondanks zijn wij ons zeer bewust van de invloed van onze rol als onderzoeker op de data en de manier van onderzoek doen. Een belangrijke factor daarin was de taal. Onze informanten spraken wel enigszins Spaans, maar Kaqchikel was hun moedertaal, de taal waarin zij de meeste reflectie en expressie konden uiten. Verdieping in de data zou daarom nog meer uitgewerkt zijn wanneer wij in staat waren geweest om het onderzoek in het Kaqchikel te doen. In het verlengde hiervan ligt dat het begrip sociale cohesie erg abstract en academisch is. Zowel directe als indirecte vragen naar verbanden tussen microfinanciering en sociale cohesie werden hierdoor vaak niet begrepen. We hebben samen met mensen uit het veld in het Spaans synoniemen en vereenvoudigde formuleringen gezocht voor sociale cohesie. De keerzijde van het onbegrip is een oppervlakkigheid in de antwoorden waarin het ons niet goed lukte verdieping te krijgen. Tijdens het vereenvoudigen en uitleggen van onze vragen deden wij soms suggesties aan de hand, wat bepaalde uitkomsten mogelijk heeft beïnvloed. Ondanks de taalproblemen hebben we het aanbod van een tolk afgewezen, aangezien dit andere problemen met betrekking tot betrouwbaarheid van de vertaling, anonimiteit en vertrouwelijkheid zou opleveren.

Vertrouwelijkheid bleek erg belangrijk in ons onderzoek. Vertrouwen opbouwen met de vrouwen in Santa Catarina Palopó bleek relatief gemakkelijk, onder andere omdat wij zelf vrouw zijn. Daarentegen was het moeilijker om vertrouwen op te bouwen met de mannen. Een groot aantal vrouwen had aan de echtgenoot niet verteld dat zij een lening had. Gerline merkte dat vrouwen haar soms bewust bij hun man vandaan hielden. Vermoedelijk was dit omdat zij bang waren dat Gerline informatie zou doorspelen die zij niet met hun man wilden delen. Bij de vrouwen en in het dorp bestaat namelijk ongemak over openlijk praten over microfinanciering. Dit maakte dat we voor een ethisch dilemma stonden. Aan de ene kant wilden wij onze informanten niet in ongemak brengen door met onze aanwezigheid en omgang met hen, bekend te maken dat zij een lening hebben. Aan de andere kant wilden we met verschillende partijen spreken over microfinanciering: vrouwelijke leensters, de echtgenoten van de vrouwen, familieleden, burens, kerkelijke voorgangers en lokale bestuurders. Als de informanten zelf aangaven mensen in hun omgeving te vertrouwen met betrekking tot de lening, hadden we de mogelijkheid open met die personen over de lening te praten. Als dat niet het geval was, hielden we de gespreksthema's neutraal bij Santa Catarina Palopó en de economische situatie ter plaatse. Wij hebben aangegeven dat onze respondenten in de scriptie geanonimiseerd worden. Dit door pseudoniemen te bedenken voor informanten met vertrouwelijke informatie.

De invloed van onze rol als onderzoeker op de data is lastiger te duiden, hoewel deze zeker aanwezig is. In het verwerken van de veldnotities hebben onze reeds bestaande of tijdens het onderzoek gevormde percepties een grote impact. Door de data naast elkaar te leggen, dagelijks met elkaar te spreken en elkaar te wijzen op eventuele subjectieve conclusies, en het continu teruggaan naar het veld na een analyse van de data hebben wij onze eigen subjectiviteit zover mogelijk geprobeerd te minimaliseren.

Indeling van de scriptie

Deze scriptie is als volgt opgebouwd. In het tweede hoofdstuk wordt de theoretische basis van ons onderzoek uitgelegd in een theoretisch kader. De relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie heeft alles te maken met begrippen als ontwikkeling, empowerment, en vrouwen. We maken zichtbaar hoe deze een plaats innemen in de literatuur over microfinanciering en sociale cohesie en hoe zij tot elkaar in verhouding staan. Het derde hoofdstuk Microfinanciering in Guatemala toont hoe deze concepten in de lokale context blijken volgens de literatuur. Hierna beschrijven we de sociale cohesie en microfinanciering in Santa Catarina Palopó. In hoofdstuk vier gaat Linda in op de percepties van

dorpsgenoten en lokale instituties omtrent de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie. In hoofdstuk vijf geeft Gerline blijk van de inzichten van de vrouwen die microfinanciering ontvangen en hun familie. Hoofdstuk zes brengt de discussie naar voren van de beide empirische hoofdstukken in vergelijking met het theoretische debat omtrent microfinanciering en sociale cohesie. Zo krijgt onze centrale vraag een concluderend antwoord.

H2 MICROFINANCIERING EN SOCIALE COHESIE

In dit theoretisch kader gaan we in op de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie. De theorieën omtrent antropologie en ontwikkeling verschaffen inzicht over hoe empowerment een doel binnen ontwikkeling is geworden. Binnen microfinanciering, dat zich voornamelijk richt op vrouwen, staat empowerment centraal. Het slagen van empowerment is afhankelijk van de aanwezigheid van sociale cohesie en sociaal kapitaal. Als laatste komen de gevolgen van microfinanciering op de sociale cohesie bij vrouwen onderling en in de gemeenschap waar zij microfinanciering ontvangen aan bod.

2.1 Antropologie en ontwikkeling

Linda van der Hoek

Ontwikkeling kan gedefinieerd worden als verandering, hetzij ten goede of ten kwade, maar bedoeld om te leiden tot verbetering van mensen en van plaatsen (Potter, Binns en Elliott 2008, 6). Ontwikkeling kan hierbij ten eerste gezien worden als een ideologie over hoe ontwikkeling tot stand moet komen in een samenleving. Ten tweede als een historisch proces van sociale verandering waarin een samenleving wordt getransformeerd gedurende lange periodes. Ten derde als een interventie gericht op verbetering door de overheid en andere organisaties (Thomas en Allen 2000, 29). Vanaf het begin in de jaren vijftig werd economische groei als synoniem voor ontwikkeling gezien (Potter, Binns en Elliott 2008, 8). Economische groei wordt gemeten door het Bruto Nationaal Product. Dit geeft echter geen indicatie over hoe groei doorsijpelt in verschillende groepen in de bevolking. Daarnaast zegt het niets over relatieve armoede en gerelateerd daaraan sociale uitsluiting (Thomas en Allen 2000, 11). In de jaren zeventig kwam dan ook kritiek op de economisch georiënteerde benadering van ontwikkeling en werd gezocht naar een meer diverse interpretatie van ontwikkeling (Potter Binns en Elliott 2008, 12). De focus van ontwikkeling op economische groei verschoof naar armoedebestrijding (Thomas en Allen 2000, 10) en in de loop van de jaren werd een serie aan sociale indicatoren geïntroduceerd. Deze indicatoren gingen in eerste instantie over gezondheid, educatie, voeding, maar werden later uitgebreid met genderongelijkheid, milieubescherming en mensenrechten (Potter, Binns en Elliott 2008, 9). Daarnaast vond er in de jaren zeventig een omslag van *top-down* naar *bottom-up* benadering van ontwikkeling plaats, waarin het belang van participatie naar voren werd gebracht (Mohan 2002, 50). Experts op het gebied van ontwikkeling realiseerden zich dat arme mensen zelf moeten participeren om programma's succesvol te laten zijn. Hierdoor ontstond een opening voor de culturele en sociale aspecten van ontwikkeling en werden lokale kennissystemen en de impact van ontwikkelingsprojecten op lokale

gemeenschappen van belang binnen ontwikkeling. Nu rekening gehouden werd met de lokale context en culturele aspect van ontwikkeling, opende dit nieuwe kansen voor antropologie binnen ontwikkeling en kwam er een nieuwe tak binnen antropologie: *development anthropology* (Escobar 1991, 658, 663).

De verhouding tussen antropologie en ontwikkeling was vanaf het begin ambigu. Binnen antropologie werd ontwikkeling, mede door cultureel relativisme, als problematisch gezien, want vanuit een cultuur zou niet mogen worden opgelegd hoe een andere cultuur of samenleving moet zijn (Gardner en Lewis 1996, 27-28). Tevens werd door antropologen verschillend gedacht over de inmenging van antropologie in ontwikkeling. Malinowski dacht dat antropologie een sleutelrol kon spelen bij het adviseren van de *'practical men'* die de Britse koloniën beheerden. Daarentegen wilden antropologen als Evans-Pritchard en Firth zich juist distantiëren van *development anthropology* om intellectuele en politieke redenen (Grillo 2002, 55). Escobar (1991) bekritiseert, gebaseerd op de ideeën van de Franse filosoof Foucault en het boek *Orientalism* (1978) van Saïd, ook de betrokkenheid van antropologen in ontwikkeling (Gardner en Lewis 1996, 21; Grillo 2002, 56). Ten eerste stelt hij dat antropologen heersende discoursen over ontwikkeling hebben overgenomen van instellingen zoals de Wereldbank, die ontstaan zijn in het 'Noorden' en opgelegd zijn aan het 'Zuiden':

Development discourse provides a justification for "development," externally induced, with its own definition of the problem and ways it can be addressed, neither of which may have much grounding in reality. Problems can be reinvented or recast to conform with the prevailing dominant ideology, the "development gaze" of those in power (Escobar 1995, 41).

Daarnaast beweert hij dat antropologen door *development anthropology* juist onderdeel van het probleem zijn geworden in plaats van de oplossing (Escobar 1991, 669 -671). In reactie op Escobar beredeneert Gow (2002, 300) dat antropologen vaak vanuit ethische overwegingen zich bezighouden met ontwikkeling en dat dit niet een expressie is van zelfingenomenheid. Kortom, antropologie en ontwikkeling hebben een conflictueuze relatie. Ferguson (geciteerd in Gow 2002, 300) benoemt *development anthropology* dan ook als de *'evil twin'* van antropologie: *"a twin that can seemingly never be embraced, accepted, or liked; but which just won't leave."*

2.2 Ontwikkeling en empowerment

Linda van der Hoek

In de vorige paragraaf is beschreven hoe er een verschuiving plaatsvond binnen ontwikkelingsdenken wat leidde tot een alternatieve benadering van ontwikkeling waarin participatie belangrijk werd. In deze paragraaf wordt belicht hoe empowerment hierin een rol speelt en hoe sociaal kapitaal en sociale cohesie verbonden zijn met empowerment.

Volgens Chamber (1997) wordt 'normale' ontwikkeling gekarakteriseerd door "*biased-eurocentrism, positivism, and top-downism - which are disempowering*" (geciteerd in Mohan 2002, 50). De alternatieve benadering van ontwikkeling daarentegen beschouwt armoede niet alleen als de afwezigheid van materiële of andere middelen, maar ook als een vorm van sociale, politieke en psychologische disempowerment die bestreden moet worden (Friedman 1992, vii in Gardner en Lewis 1996, 117). Sen (1999) heeft een zelfde visie op ontwikkeling. Hij stelt dat ontwikkeling zich moet richten op het verwijderen van onvrijheden die mensen weinig keus laten en weinig gelegenheid bieden om hun *agency* uit te oefenen. Ontwikkeling draait niet alleen om het bestrijden van armoede, maar ook om het herstellen of bevorderen van menselijke capaciteiten en vrijheden (Sen 1999). Dit wordt vaak gezien in termen van participatie en empowerment, specifiek door non-gouvernementele organisaties die participatieve ontwikkeling op lokaal niveau bevorderen (Thomas en Allen 2000, 34).

Empowerment is een populair en grotendeels onbetwistbaar doel van ontwikkelingsinstellingen geworden, zoals de Wereldbank, Oxfam en NGO's. Empowerment is op verschillende manieren gedefinieerd. Door de Wereldbank (2002, 14) wordt empowerment gedefinieerd als "de uitbreiding van middelen en mogelijkheden van arme mensen om deel te nemen aan, te onderhandelen met, invloed uit te oefenen op, controle te hebben over en ter verantwoording roepen van instituties die hun leven beïnvloeden." Batliwala (1994) definieert empowerment in het licht van macht. Empowerment betreft het uitdagen van bestaande machtsverhoudingen en van het verkrijgen van meer controle over de bronnen van macht. Dit vereist politieke actie en collectieve aanvallen op aanwezige culturele, nationale en gemeenschaps-machtsstructuren die vrouwen en sommige mannen onderdrukken (Batliwala 1994, 130). Waar Batliwala juist nadruk legt op structuren die het proces van empowerment tegengaan, geeft Kabeer (1999) meer aandacht aan *agency*. Empowerment gaat volgens haar over de uitbreiding van het vermogen van mensen om strategische levenskeuzes te maken in een context waarin dit vermogen hen eerder was ontzegd (Kabeer 1999, 437). Deze verschillende visies geven weer hoe het concept empowerment sterk verbonden is aan het *structure-agency* debat dat onder anderen gevoerd werd door Bourdieu (1977) en Giddens (1984). Waar empowerment *agency* impliceert, is empowerment ook

afhankelijk van de aanwezige structuren. Daarnaast kunnen mensen juist hun *agency* uitoefenen doordat ze te maken hebben met structuren, want “*agency is implied by the existence of structures*” (Sewell 1992, 20).

Een voorwaarde voor empowerment en *agency*, is de aanwezigheid van hulpbronnen. Hieronder kunnen zowel materiële en economische hulpbronnen, als ‘*human and social resources*’ begrepen worden (Kabeer 1999, 438). Sociaal kapitaal is een van deze hulpbronnen. Putnam (2000, 226) stelt dat sociaal kapitaal refereert aan verbindingen tussen individuen - sociale netwerken en de normen van wederkerigheid en betrouwbaarheid die daaruit voortkomen. Sociaal kapitaal is een noodzakelijk ingrediënt voor ontwikkeling van de gemeenschap, doordat het een brug slaat tussen arme mensen en hulpmiddelen die beschikbaar zijn via externe groepen of instellingen (Nahapiet en Ghoshal 1998 in Ansari, Munir en Gregg 2012, 815).

Sociaal kapitaal is nauw verbonden aan sociale cohesie. Sociale cohesie betreft de betrokkenheid en participatie van en vertrouwen tussen leden van een gemeenschap. Dit vereist stabiliteit, samenwerking tussen groepen, een gedeelde identiteit en een gevoel van verbondenheid (Chan, To en Chan 2006, 289). De Wereldbank stelt dat sociale cohesie essentieel is voor economische welvaart en duurzame ontwikkeling in samenlevingen (Wereldbank 1999 in Jackson en Young 2016, 150). Welke verhoudingen er zijn en de kwaliteit hiervan zijn namelijk van belang om participatie en empowerment te bewerkstelligen (Narayan 1999, 35). Sociale cohesie is het fundament en tegelijkertijd een mogelijke uitkomst van sociaal kapitaal. In lijn met deze stelling zegt Narayan (1999, 35) dat hechte families, clans of inheemse groepen de basis leggen voor sociaal en economisch welzijn, maar dat pas wanneer deze groepen verbindingen aangaan met andere sociale groepen gemeenschappen op alle niveaus sociale cohesie kunnen bereiken.

2.3 Empowerment van vrouwen en sociale cohesie

Gerline Kuijt

In het debat over empowerment en ontwikkeling is sinds de jaren vijftig een sterke focus op vrouwen (Haynes 2008; Thomas en Allen 2000). Door de opkomst van feministische benaderingen werd gender een belangrijk thema binnen ontwikkeling en richtten interventies zich op de versterking van de positie van vrouwen (Haynes 2008, 172). De belangrijkste structuren die de mogelijkheid van vrouwen om te handelen en hun omstandigheden te veranderen beperken, zijn patriarchale structuren (Charrad 2010, 519).

Volgens Peterson en Hughey (2004, 538) is de ongelijke verdeling van macht tussen mannen en vrouwen verklarend voor de genderverschillen in empowerment die zij in hun onderzoek vinden. Mannen participeren beduidend anders in de samenleving dan vrouwen. Mannen zien door hun historisch bevoorrechte status empowerment als een gevolg van eigen daden, in plaats van als een investering in een netwerk van complexe relaties. Voor vrouwen daarentegen zijn interpersoonlijke relaties belangrijk om zich in complexe socio-politieke situaties te bewegen (Peterson en Hughey 2004, 539). Itzhaky en York (2000 in Peterson en Hughey 2004, 534) stellen dat vrouwen met een hogere mate van empowerment neigen te participeren in organisaties en besluitvorming, en dat mannen neigen te participeren in de gemeenschap als vertegenwoordigers van anderen. Peterson en Hughey (2004, 538) stellen naar aanleiding van hun onderzoek dat genderverschillen in empowerment met name begrepen moeten worden door het relationele aspect in ervaringen van participatie, en dat empowerment van vrouwen en participatie sterk verbonden is aan het gevoel van verbondenheid met de gemeenschap.

Speer, Jackson en Peterson (2001) hebben participatie in de gemeenschap en empowerment door de lens van sociale cohesie bekeken. Speer, Jackson en Peterson definiëren sociale cohesie net als Chan, To en Chan (2006), namelijk als de betrokkenheid en participatie van en vertrouwen tussen leden van een gemeenschap (2001, 717). Uit hun onderzoek bleek dat ongeacht hoe actief men is in de gemeenschap, de verbondenheid die individuen hebben in relatie tot anderen sterk verschilt. Gevoel van verbondenheid is belangrijker dan participatie voor interactionele empowerment, dat wijst naar hoe mensen hun sociale omgeving zien en hoe zij zichzelf daaraan relateren (Speer, Jackson en Peterson 2001, 727). De ervaring van participatie wordt sterk bepaald door het gevoel van verbondenheid (Speer, Jackson en Peterson 2001, 725). Empowerment heeft zodoende impact op de vorming van sociale cohesie.

Over empowerment en gender bestaan bepaalde veronderstellingen binnen het ontwikkelingsparadigma. Ten eerste zijn vrouwen de beste doelgroep voor economische empowerment. Dat kan leiden tot duurzame inclusieve economische groei, armoedevermindering, voedselzekerheid en gendergelijkheid (Blumberg 2005; Global Affairs Canada 2016; Gizelis 2009; Krook en True 2012). Blumberg (2005, 2) stelt: *“Boosting women’s relative control of income and other economic resources has so many consequences that positively enhance both gender equality and development that female development may be close to being a ‘magic potion’.*” Vrouwen met economische macht verkrijgen meer gelijkheid en controle over hun leven. Daarnaast dragen zij direct bij aan de welvaart en het welzijn van hun land, en het menselijk kapitaal (voedsel, gezondheid, educatie) van hun kinderen en daarmee

indirect aan de nationale inkomensgroei (Blumberg 2005, 2). Een tweede veronderstelling is dat armlastige vrouwen empowered moeten worden, omdat zij geen macht hebben om een hogere levensstandaard te bereiken. Hier zit volgens Mohanty een essentialistische kijk op vrouwen achter, waarin zij gezien worden als beperkt door hun gender, armoede, lage opleidingsniveau en arbeidspositie in het huishouden (Mohanty 1984 in Beck 2017, 222). Cornwall et al. gaan nog verder door te zeggen dat genderrollen binnen ontwikkeling bevestigd worden door de simplistische visie op vrouwen, als minder corrupt, harder werkend, vredelievender en meer kindgericht dan mannen (Cornwall et al. 2008 in Beck 2017, 222). Daartegenover staat de impliciete veronderstelling dat de verkregen toegang tot materiaal of sociale hulpbronnen bestaande gendernormen betwisten zal en ervoor zorgt dat de vrouwen onafhankelijkheid van de mannen zullen zoeken. Deze veronderstelling negeert volgens Kabeer het argument dat vrouwen gender niet noodzakelijk zien als de belangrijkste oorzaak van hun onderdrukking en zelfs betekenis kunnen vinden in de heersende gendernormen (Kabeer 2000 in Beck 2017, 223). De veronderstellingen van beide zijden kunnen in de praktijk van toepassing zijn. Of, zoals Charrad stelt: *“Women are not either acted upon or actors, but both.”* (Charrad 2010, 520).

2.4 Vrouwen en microfinanciering

Gerline Kuijt

Vrouwen die in armoede leven, hebben wereldwijd te maken met institutionele uitsluiting van formele financiële steun, met name in verband met de onmogelijkheid van terugbetaling. Dit maakt arme huishoudens afhankelijk van informele financiële diensten, die vaak woekerrentes vragen - waardoor ze in een vicieuze cirkel van armoede en schuld terechtkomen (Kabeer 2005, 4710). Daarom richt ontwikkeling zich sterk op financiële inclusie, waarbij microfinanciering wordt gezien als een inclusieve manier om onder andere gendergelijkheid en empowerment van arme vrouwen te bevorderen (Blumberg 2005; Kabeer 2005). Er is veel verschil tussen de visies en strategieën van microfinancieringsorganisaties (MFO's). Sommigen zien armoede door financiële uitsluiting als falen van marktwerking en zoeken manieren van financiële insluiting op de markt (Kabeer 2005, 4710). Beck (2017) noemt dit de minimalistische benadering. Andere MFO's zien financiële uitsluiting als een symptoom van veel dieper liggende, structurele ongelijkheden en vinden een lening geen afdoende oplossing. Zij zoeken insluiting op veel meer aspecten dan alleen de financiële markt en proberen ook de allerarmsten te bereiken (Brett 2006, 17; Kabeer 2005, 4710). Beck (2017) noemt deze visie de holistische benadering. De bestaande MFO's zitten tussen beide uitersten in, alhoewel de meesten door het neoliberalisme neigen naar de minimalistische benadering met de stimulans van marktwerking

(Kabeer 2005, 4710). Veel MFO's geven trainingen aan de ontvangers van microfinanciering over financieel beheer en daarnaast trainingen over andere thema's als opvoeding, gezondheid, zelfbewustzijn (Beck 2017, 221).

Peterson en Hughey (2004, 538) stellen dat empowerment voor vrouwen effectiever versterkt kan worden door participatie in gemeenschapsactiviteiten wanneer relationele processen benadrukt worden. Bij microfinanciering spelen de relationele processen een grote rol doordat het gros van de MFO's is ingesteld op groepen. De vrouwen zijn lid van een leengroep en krijgen in groepsverband trainingen. Ze worden aangemoedigd om op regelmatige basis anderen te ontmoeten die dezelfde ervaring van institutionele uitsluiting hebben. Dergelijke strategieën kunnen hun individuele en collectieve empowerment bevorderen (Kabeer 2005, 4711). De leengroepen zijn vaak zo georganiseerd dat de leden zelf zich bezighouden met het screenen van andere leden, het monitoren en het aanmoedigen of afdwingen van terugbetaling door andere leden; de lening wordt verstrekt aan de groep als geheel. Voor de verstrekker van de lening is dit positief, aangezien de groepsleden meer toegang hebben tot informatie over de reputatie, plichtsgevoel en welstand van de aanvrager van de lening (Zeller 1998, 600).

De leengroepen hebben voor de vrouwen economische en sociale consequenties (Kabeer 2005, 4711). Door bijvoorbeeld de verantwoordelijkheid van terugbetalen bij de groep als geheel te leggen, kunnen individuen binnen de groep die niet (kunnen) terugbetalen andere wel terugbetalende leden financieel benadelen. Brett (2006, 16) geeft aan dat financieel succes van het geheel nog geen individueel succes van de participanten betekent. Hij zegt dat het feit dat vrouwen trouw zijn in het terugbetalen, niet begrepen kan worden als een maatstaf van de voordelen van microfinanciering in hun leven. Het geld waarmee de terugbetaling van de lening is betaald, hoeft namelijk niet per definitie een resultaat van de investering te zijn. Het kan ook betekenen dat kinderen van school worden gehaald om het familiebedrijf te steunen (Brett 2006, 12). Hoe het individueel succes dan wel gemeten kan worden, benoemt hij niet.

Bij het toetreden van leden tot de leengroep spelen de kenmerken van sociale cohesie een grote rol. Er moet vertrouwen zijn bij alle partijen (Oxoby 2009, 1136). Vrouwen die als onverantwoordelijk of te arm en daardoor risicovol worden gezien in de gemeenschap kunnen uitgesloten worden. Onderlinge steun of conflict kunnen een microfinancieringsproject beïnvloeden (Beck 2017, 236-237). Zeller (1998, 602) geeft aan dat vrouwen hierbij ook elkaars toegang tot hulpbronnen zoals sociaal kapitaal in acht nemen, om de mogelijkheden tot terugbetaling in te schatten. Dit resulteert in leengroepen die vrij

homogeen zijn, wat volgens Huppi en Feder (1990, 192) cruciaal is voor een leengroep om succes te hebben. Een goede sociale cohesie kan de economie positief beïnvloeden (Zak en Knack 2001, Gradstein en Justman 2002 in Oxoby 2009, 1142). Waar een leengroep veel deelt aan kenmerken zoals sociale klasse, verwantschap, etniciteit of religie is meer wederkerigheid en bereidheid tot helpen van elkaar. Dit komt ten goede aan de resultaten van leengroep (Zeller 1998, 602-604). Toegang tot microfinanciering leidt volgens Kabere tot directe economische en sociale verbeteringen binnen het huishouden en veranderingen in relaties in de grotere gemeenschap (2005, 4716). De vrouwen die toetreden tot de leengroep verwerven een groter sociaal kapitaal door participatie in netwerken van de leengroepen, hoewel Rankin (2002, 17-18) betwijfelt of dat sociaal kapitaal leidt tot positieve sociale verandering. Het kan namelijk volgens haar ook bestaande machtsrelaties in stand houden of versterken.

2.5 Microfinanciering en sociale cohesie in de gemeenschap *Linda van der Hoek*

Waar in de vorige paragraaf microfinanciering in relatie met empowerment en sociale cohesie van vrouwen behandeld is, gaat deze paragraaf in op de sociale consequenties van microfinanciering voor de lokale gemeenschap.

Sociale cohesie in de gemeenschap wordt gevormd aan de hand van sociale netwerken. Sociale netwerken zijn verzamelingen van interpersoonlijke relaties die functioneren om mensen te verbinden en hen in staat stellen om te communiceren en een breed scala aan sociale en economische activiteiten te coördineren (Jackson en Young 2016, 149). Een sociaal netwerk is opgebouwd uit verschillende banden die zorgen voor sociale economische zekerheid en sociaal kapitaal. Sterke onderlinge banden binnen een sociaal netwerk, bijvoorbeeld tussen families, zijn *'strong ties'* en de connecties tussen verschillende netwerken, zoals kennissen, zijn *'weak ties'* (Granovetter 1973). Putnam (2000) spreekt over *'bonding'* en *'bridging'* sociaal kapitaal tussen sociale groepen. *Bonding* sociaal kapitaal betreft de sterke connecties binnen homogene groepen, die vaak interactie buiten de groep uitsluiten. *Bridging* sociaal kapitaal daarentegen heeft betrekking op interactie tussen verschillende sociale groepen oftewel de *weak ties* (Putnam 2000 in Eklinder-Frick, Eriksson en Hallén 2011, 996). Een sociale groep bestaat bijvoorbeeld uit rooms-katholieken.

Sociale cohesie en sociaal kapitaal verschillen van elkaar. Hoewel *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal nodig zijn voor de vorming van sociale cohesie (Narayan 1999, 1), impliceert de aanwezigheid van sociaal kapitaal niet altijd het bestaan van sociale cohesie. Er kan sprake zijn van een hoge mate van sociaal kapitaal binnen de eigen groep, maar geen sociale cohesie tussen de verschillende groepen in de

gemeenschap. Arme mensen worden bijvoorbeeld vaak gekarakteriseerd door een overwicht aan *strong ties* maar beperkte *weak ties* (Jackson en Young 2016, 150). Groot sociaal kapitaal leidt in dergelijke gevallen niet tot transformatie van machtsstructuren (Narayan 1999, 35) en kan zelfs sociale uitsluiting als gevolg hebben. Oftewel, sociaal kapitaal is "*important not for its own sake, but for what one does with it, or can attain by it*" (Forrest en Kearns 2001, 2141).

Sociale cohesie is, zoals getoond in de vorige paragraaf, belangrijk voor microfinanciering, maar andersom heeft microfinanciering ook gevolgen voor de sociale cohesie in de gemeenschap. In het algemeen wordt gesteld dat economische voorspoed bijdraagt aan sociale cohesie, met name wanneer deze voorspoed gedeeld wordt met de andere leden van de gemeenschap via bijvoorbeeld dorpsactiviteiten (McCracken 2003 in Oxoby 2009, 1146; Wagner et al. 2002, 731). Aan de andere kant kan sociale cohesie ook afnemen door economische voorspoed. Uit jaloezie vanwege het verzamelen van meer rijkdom dan andere gemeenschapsleden werden deelnemers van een microfinancieringsproject in Peru tegengewerkt. Een deelneemster benoemde hoe ze vlak voor het terugbetalen van de lening bestolen werd (Kellett 2011, 14). De aanwezigheid van een MFO kan ook disruptief zijn voor de sociale cohesie in een gemeenschap (Beck 2017). In Bangladesh werd het sociale netwerk van de gemeenschap beschadigd door het microfinancieringsproject. Toenemende schulden gecombineerd met de sociale druk, die vanwege de gezamenlijke aansprakelijkheid aan andere deelnemers opgelegd werd vanuit de vertegenwoordigers van de MFO, maakte dat de aard van de *strong ties* veranderde en de *weak ties* verzwakt raakten binnen het netwerk. Hierdoor nam sociaal kapitaal en sociale cohesie af binnen de gemeenschap (Jackson en Young 2016, 156-158).

Waar sociale cohesie aanwezig is, kan ontwikkeling plaatsvinden. Sociale omstandigheden spelen afhankelijk van een holistische of minimalistische benadering van microfinanciering een rol in het beleid van de organisatie. Genderverschillen zijn van impact voor de wijze van ontwikkeling en de sociale verhoudingen binnen een samenleving. Het functioneren van sociale cohesie in relatie tot microfinanciering is per culturele en economische context verschillend. Het volgende hoofdstuk behandelt de Guatemalteekse context waarin het onderzoek plaatsvindt.

H3 MICROFINANCIERING IN GUATEMALA

Dit hoofdstuk belicht microfinanciering in Guatemala. De bespreking van de geschiedenis en de demografische, politieke, sociale en economische kenmerken van Guatemala, maakt de context helder waarin ontwikkeling en armoedebestrijding door microfinanciering plaatsvindt. De positie, rol en empowerment van vrouwen in de Guatemalteekse samenleving in relatie tot de structuren die hen beïnvloeden, komen hierbij naar voren. De relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie in Guatemala wordt tot slot in kaart gebracht.

3.1 Ontwikkeling in Guatemala

Linda van der Hoek

Guatemala is getekend door de 36-jarige burgeroorlog (1960 – 1996) die plaatsvond tussen de overheid en guerrilla's (Bellino 2015). Herinneringen aan die periode zijn dan ook niet verdwenen uit het gedachtegoed van de Guatemalteken (Smith en Offit 2010, 4). Het conflict was de langste en bloedigste burgeroorlog in Latijns-Amerika die naar schatting meer dan 200.000 mensen het leven kostte. Volgens het rapport van de Commissie van Historische Opheldering (Comisión para el Esclarecimiento Histórico) was 83,3 procent van de slachtoffers afkomstig uit de inheemse Maya bevolking (CEH 1999, 231). De Maya bevolking in Guatemala kent een lange geschiedenis van discriminatie en uitsluiting en in het begin van de jaren tachtig nam staatsgesponsord geweld tegen Maya gemeenschappen de eigenschappen van genocide aan. Hoewel met het ondertekenen van de vredesakkoorden in 1996 een einde kwam aan de burgeroorlog, is Guatemala enkele decennia later nog steeds ondergedompeld in geweld. Vigilantisme, georganiseerde misdaad en politiek gemotiveerde moorden maken deel uit van het dagelijks bestaan (Smith en Offit 2010, 2). Gerelateerd hieraan is dat Guatemala ondanks sterke economische groei (4,1 % in 2015) een van de armste landen in de regio is.⁶ Van de 16,5 miljoen inwoners leeft naar schatting meer dan de helft in armoede⁷, waarvan de meeste uit rurale en inheemse (Maya) gebieden komen of vrouwen zijn.⁸ Volgens Smith en Offit (2012, 2) hebben armoede, lage werkgelegenheid, corruptie, bendes en een toename van de drugs en wapenhandel bijgedragen aan de periode van 'nieuw' geweld, waarin Guatemala gekarakteriseerd wordt door *"a culture of fear and tenuous trust between citizens and the state"*. Deze angst bemoeilijkt het herstel van gemeenschapsbanden en sociale structuren volgens

⁶ <http://www.worldbank.org/en/country/guatemala/overview>, geraadpleegd op 4 december 2017.

⁷ Dit is onder de nationale armoedegrens. Het percentage van de bevolking dat in extreme armoede (\$2 per dag) leeft, is 23% volgens de CIA World Factbook. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gt.html>, geraadpleegd op 21 december 2017.

⁸ <https://www.usaid.gov/guatemala/overview>, geraadpleegd op 4 december 2017.

Manz (2008). Er heerst in de door de oorlog verwoest gemeenschappen namelijk een alomtegenwoordig gevoel van verslagenheid en wantrouwen, wat de *tejido social* (sociale structuur) van de gemeenschap heeft aangetast (Beristain 1998, 3) en zich heeft vertaald in lagere cohesie (Manz 2008, 154). Ontwikkeling in Guatemala richt zich dan ook op het herstel van sociale cohesie en andere uitdagingen waar de bevolking na het conflict mee worden geconfronteerd (Moser en McIlwaine 2001, 9).

3.2 Vrouwen en empowerment in Guatemala

Gerline Kuijt

Vrouwen blijven gediscrimineerd en gemarginaliseerd worden in naoorlogse samenlevingen (Nakaya 2003). Een marginaal deel van de vrouwen in Latijns-Amerika, waaronder in Guatemala, werd betrokken bij de vredesbesprekingen als een poging om meer gendergelijkheid te creëren. Gendergelijkheid in Guatemala wordt bemoeilijkt door een sterke patriarchale structuur. Deze is gekenmerkt door *machismo*, heersende mannelijkheid, geassocieerd met kracht, moed, onafhankelijkheid, bescherming, agressiviteit en het idee dat vrouwen ondergeschikt moeten zijn aan mannen (Gibbons en Luna 2015, 317). *Machismo* bedreigt de empowerment van vrouwen, want deze maatschappelijke norm maakt vrouwen kwetsbaar voor onderdrukking (Bessel 2001, 198). Bessel (2001, 198) wijst daarbij nog op het gevolg van machismo voor mannen, namelijk dat het hen beperkt tot een bepaald verwachtingspatroon jegens mannelijk gedrag. Gendergerelateerd geweld in Midden Amerika heeft vooral te maken met de patriarchale structuur (Gibbons en Luna 2015, 315). Openheid over geweld van mannen richting vrouwen wordt niet geaccepteerd in de samenleving (Borzutzky en Ogradnik 2011). Voornamelijk vrouwen zijn slachtoffer van het huidige gewelddadige klimaat in Guatemala (Borzutzky en Ogradnik 2011). Femicide (geweld tegen vrouwen dat resulteert in dodelijke slachtoffers) kent een hoog percentage (Musalo en Bookey 2014, 108). Vrouwen hebben ook last van inefficiënte systemen van bestuur en rechtspraak in Guatemala. De toegang tot raadgeving, opvang en andere steunfactoren is slecht (Musalo en Bookey 2014, 109).

Ontwikkeling in Guatemala is vaak gericht op empowerment om de macht van de beperkende structuren tegen te gaan (Brau, Hiatt en Woodworth 2009, 958). Duurzame transformatie is echter geen automatisch vervolg op door de internationale gemeenschap gestimuleerde empowerment van vrouwen (Nakaya 2003, 470-471). Processen van verandering moeten volgens Kabeer beginnen bij de dagelijkse beperkingen die vrouwen tegenhouden hun individuele agency uit te oefenen. Hoewel verandering op hoger niveau gewenst kan zijn, is de kans groot dat de dagelijkse strijd om te overleven die duurzame, structurele verandering overschaduwet (Kabeer 2005, 4709-4710).

3.3 Microfinanciering en sociale cohesie in Guatemala

Gerline Kuijt

In Guatemala worden projecten van microfinanciering op grote schaal ingezet om verandering op micro-, meso- en macroniveau te bewerkstelligen (Braun, Hiatt en Woodworth 2009, 955). In Guatemala zijn verschillende microfinancieringsorganisaties (MFO's). Deze zijn op te delen in drie groepen: banken, coöperaties en non-gouvernementele organisaties. De laatste groep is op te delen in stichtingen, verenigingen en kerken. In het departement Sololá, waar ons onderzoek plaatsvond, zijn ongeveer zeventig microfinanciering organisaties aanwezig.⁹ De organisatie die centraal staat in ons onderzoek, heet Adigua. Adigua is een non-gouvernementele organisatie voor een integrale ontwikkeling van Guatemala (la Asociación para el Desarrollo Integral de Guatemala). De organisatie is op 7 maart 2003 opgericht en heeft naast het hoofdkantoor in Sololá vijf andere kantoren in Chimaltenango, Quiché, Patzún, Técpan en Chichicastenango.¹⁰ Adigua verstrekt individuele en groepsleningen. De twee door ons onderzochte leengroepen uit Santa Catarina Palopó ontvangen een groepslening vanuit Adigua.

MFO's in Guatemala hebben verschillende benaderingen van microfinanciering. Sommige MFO's focussen zich alleen op financiële insluiting, daarmee verwachting dat dit ook op andere vlakken voor positieve verandering zorgt. Andere MFO's richten zich met een holistische benadering op onderliggende, structurele en veelomvattender problematiek. De minimalistische benadering van 'slechts' insluiting is in Latijns-Amerika sterk gepromoot door onder andere de World Bank (Beck 2017, 220). Volgens Braun, Hiatt en Woodworth (2009, 963) heeft in Guatemala een holistische benadering van microfinanciering met name impact op sociale indicatoren, waaronder sociaal kapitaal, en een minimalistische benadering vooral economische impact. De verschillende visies op armoedebestrijding en empowerment van vrouwen zorgen niet voor een parallel resultaat en effect op de ontvangers van microfinanciering en hun omgeving (Beck 2017, 218). Over het algemeen kan gezegd worden dat het niet waarschijnlijk is dat microfinanciering tot ware financiële inclusie in het officiële bankensysteem leidt, wat volgens Blumberg (2005) het einddoel is van microfinanciering. Het lijkt erop dat initiatieven van microfinanciering zijn uitgegroeid tot een ongereguleerd systeem dat in stand gehouden wordt door de diverse betrokken partijen (De Janvry et al. 2003, 57).

Als er binnen het beleid van een NGO veel nadruk ligt op bevordering van sociale cohesie en eigen identiteit, leidt dit in de praktijk tot sterke sociale controle en tot een hoge drempel om uit het programma te stappen (Beck 2017, 238). Deze drempel is veel lager als er meer nadruk ligt op de

---

⁹ Informatie verkregen in een interview met de onderdirecteur van Adigua Victor op 9 maart 2018 in Sololá.

¹⁰ <http://adigua.org/>, geraadpleegd op 10 mei 2018. Zie voor meer informatie Adigua H4.2

economische impact. Mensen die een lening willen, kiezen uit een brede variëteit aan MFO's en kiezen zelf ervoor te stoppen wanneer men ontevreden is. Hoe men in contact komt met een verstrekker van microfinanciering, heeft volgens Wydick, Hayes en Kempf (2011, 982) in Guatemala veel te maken met de netwerken uit de buurt, de kerk en het gehele dorp. Volgens Beck worden netwerken, mede vergroot door microfinanciering, ingezet om informatie te verzamelen over andere MFO's, zich daarmee strategisch te verbinden of afstand van te nemen en soms om terugbetaling te voorkomen (Beck 2017, 231). Sociale netwerken spelen buiten, maar ook binnen leengroepen een rol.

Volgens Wydick (1999, 463) zijn sociale banden, groepsdruk en sociale controle belangrijk voor het functioneren van een leengroep. Wydick (1999) gebruikt deze aspecten als meetinstrumenten voor sociale cohesie in zijn onderzoek naar sociale cohesie bij groepsleningen in Guatemala. Hij constateert dat de binnen de leengroep bestaande sociale banden en gezamenlijke sociale activiteiten in Guatemala opvallend weinig effect hebben op het presteren en het gedrag van de leengroep. Het in de gaten houden van elkaars betalingen daarentegen heeft wel een sterke invloed op het functioneren. Daardoor wordt onverantwoordelijke omgang met de lening tegengegaan en worden terugbetalingspercentages verbeterd. Groepsdruk, onder meer gemeten aan de hand van de bereidheid om anderen onder druk te zetten, terug te betalen of met anderen op goede voet te blijven, blijkt te helpen in het tegengaan van moreel wangedrag (Wydick 1999, 474). De leden van leengroepen in het onderzoek van Wydick hielpen anderen die konden aantonen dat ze moeite hadden met terugbetalen, maar dreigden luie of riskante leners met uitzetting uit de groep. Wydick (1999, 475) stelt dat *“borrowing groups can function through a form of social cohesion that may operate independently of previously existing social ties”*.

Vanwege het voormalige burgerconflict, het huidige geweld en discriminatie van vrouwen in Guatemala is de sociale cohesie aangetast. Ontwikkeling in Guatemala richt zich door empowerment tegen de macht van beperkende structuren. Microfinancieringsorganisaties zoals Adigua trachten door microkredieten een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling. Afhankelijk van de benadering van de MFO wordt rekening gehouden met sociale factoren. De volgende twee hoofdstukken laten zien welke rol sociale cohesie heeft in microfinanciering in Santa Catarina Palopó, Guatemala.

H4 DE DORPELINGEN OVER MICROFINANCIERING EN SOCIALE COHESIE

Linda van der Hoek

De zon schijnt fel deze ochtend in Santa Catarina Palopó en werpt schaduwen op het straatje dat vanaf de centrale weg naar het meer leidt. In een strook schaduw die de zon geeft aan de linkerkant van de straat staan vanaf het begin tot aan het eind ongeveer 24 kraampjes opgesteld. Er zitten verschillende vrouwen naast hun koopwaar. Een vrouw in een traditionele rok en blouse in blauwtinten zit aan het begin van de straat. Vlak achter haar is een fel blauw beschilderde muur met een vogelfiguur dat zich herhaalt. Met snelle halen maakt ze knopen in paars, roze en geel gekleurde draden. Langzaam ontstaat een armbandje met een v-patroon. “Banha”, zegt een vrouw die de straat binnen komt lopen. Ze kijkt op en met “Chatqua” groet ze de vrouw terug. Een auto met op de zijkant een logo waarop staat Intercop: ahorros, prestamos¹¹ passeert de vrouwen. Twee mensen met een camera om hun nek stoppen even bij de kraam van de vrouw. Zij staat meteen op en vraagt: “Hebben jullie iets nodig?” Ze bekijken een stoffen doek, enkele ansichtkaarten, maar lopen uiteindelijk weg zonder iets te kopen. Een man die wankelt op zijn benen benadert hen en vraagt om één quetzal¹². Ze passeren hem en lopen snel richting het meer waar een boot aan een steiger wacht om hen mee te nemen.

Dit is een typische momentopname in Santa Catarina Palopó: het verkopen van traditionele textiel en souvenirs aan toeristen door de vrouwen uit het dorp. Toerisme is de sector waar het grootste deel van de economie van het dorp op draait. Om producten te kunnen maken en verkopen aan de toeristen worden vaak leningen gebruikt.¹³ Deze leningen verstrekken voornamelijk microfinancieringsorganisaties. In dit empirische hoofdstuk wordt vanuit het perspectief van dorpsgenoten en lokale instituties gekeken naar de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie. Ten eerste door de sociale cohesie van Santa Catarina Palopó te bespreken. Ten tweede door in te gaan op microfinanciering in het dorp. Ten slotte door de waardering van microfinanciering en sociale cohesie te analyseren.

---

¹¹ Spaargeld, leningen. Intercop is organisatie die onder andere leningen verstrekt.

¹² Munteenheid van Guatemala: de quetzal.

¹³ Semigestructureerd interview met burgemeester Santa Catarina Palopó op 16 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

4.1 Sociale cohesie in Santa Catarina Palopó

Om antwoord te geven op hoe de relatie is tussen microfinanciering en sociale cohesie in Santa Catarina Palopó is het van belang om te weten welk niveau van sociale cohesie aanwezig is. Chan, To en Chan (2006, 289) beschrijven sociale cohesie als de betrokkenheid en participatie van en vertrouwen tussen leden van een gemeenschap. Sociale cohesie vereist stabiliteit, samenwerking tussen groepen, een gedeelde identiteit en een gevoel van verbondenheid (Chan, To en Chan 2006, 289). In deze paragraaf wordt gekeken naar de mate van onderlinge betrokkenheid en verbondenheid die aanwezig is in Santa Catarina Palopó door te kijken naar de verschillende dimensies van sociale cohesie in het dorp.

4.1.1 Bindende factoren voor sociale cohesie

Santa Catarina Palopó is een klein dorp met 5675 inwoners gebouwd tegen de rand van een berghegging.¹⁴ De huizen in het dorp zijn klein en dicht op elkaar gebouwd. Dit heeft er mede voor gezorgd dat de dorpingen elkaar onderling goed kennen.¹⁵ De inwoners van Santa Catarina Palopó hebben een gedeelde identiteit, omdat negentig procent van Maya afkomst is. De eigen dracht en taal, het Kaqchikel, worden in stand gehouden.¹⁶

Een ander belangrijke verbindende factor voor sociale cohesie in het dorp is de religie. De rooms-katholieke kerk, met daarbinnen de charismatische beweging, is erg belangrijk voor de inwoners van Santa Catarina Palopó. Ongeveer tachtig procent van de inwoners is rooms-katholiek. De andere twintig procent bestaat uit andere geloven waarbij de evangelische kerk een van de grootste is. Veel van de gezamenlijke dorpsactiviteiten hebben te maken met het rooms-katholieke geloof. Bijvoorbeeld de jaarmarkt ter ere van de dorpsheilige Santa Catarina op 25 november.¹⁷ Dit feest begint op 22 november en duurt tot 27 november. Elke dag worden er activiteiten georganiseerd door één bepaalde groep uit het dorp. Eén dag wordt bijvoorbeeld georganiseerd door de feestcommissie en een andere dag door Santa Catarinianen die in de Verenigde Staten wonen. Samenwerking tussen groepen, een van de dimensies van sociale cohesie (Chan, To en Chan 2006), ontbreekt. Oscar zegt: “het feest is niet meer een gezamenlijk dorpsfeest.”¹⁸ Aan de jaarmarkt nemen vooral de rooms-katholieken deel en weinig

---

¹⁴ <https://www.ine.gob.gt/sistema/uploads/2013/12/10/6L9rh2Zw3e5yobJPzI5sA4APBzGVCwpe.pdf>, geraadpleegd op 10 mei 2018.

¹⁵ Ongestructureerd interview met tortillaverkoopster Sabrina op 16 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁶ Semigestructureerd interview met dominee evangelische kerk op 12 april in Panajachel.

¹⁷ Semigestructureerd interview met de burgemeester van Santa Catarina Palopó op 16 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁸ Semigestructureerd interview met basisschooldirecteur Oscar op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

mensen uit de evangelische kerk. Dit komt doordat er alcohol wordt geconsumeerd wat in de evangelische kerk verboden wordt. Een dominee van een evangelische kerk adviseert de gemeente refererend aan een dorpsfeest: “Als iemand zwak is, is het beter om thuis te blijven”. De dorpsfeesten brengen volgens hem de mensen in verleiding om te zondigen.¹⁹

4.1.2 Verzwakkende factoren voor sociale cohesie

Er zijn verschillende zaken die zorgen voor verdeeldheid en spanningen binnen Santa Catarina Palopó. Binnen het dorp zijn een aantal grote families te vinden, zoals de Lopez, Gumez, Nimacachi en Sachdin, die zorgen voor verdeling in het dorp. Deze families waren voorheen rivalen en vochten op de dorpsfeesten. Een verschil tussen de families is dat de Nimacachi van oorsprong uit het dorp komen, terwijl de Gumez naar het dorp zijn gemigreerd.²⁰ Bij welke familie iemand behoorde was te zien aan de kleur van de dracht. De kleding van de familie Gumez bevatte bijvoorbeeld de kleuren groen en blauw. Hoewel door huwelijken tussen de families de rivaliteit is afgenomen, zijn er volgens Oscar nog steeds merkbare verschillen tussen de families in de sectoren waarin ze vroeger woonden. Hij legt verder uit: “Beneden en in het centrum van het dorp zijn de mensen meer sociaal en communicatief, maar de mensen bovenin het dorp zijn meer terughoudend.” De dominee uit een evangelische kerk voegt hieraan toe dat als een Sachdin ruzie heeft met een Nimacachi, hele families niet meer met elkaar praten of omgaan.²¹ Deze verdeeldheid komt ook tot uiting bij de verkiezingen voor het burgemeesterschap. Elke familie ondersteunt haar eigen kandidaat wat tot ruzies leidt tussen de verschillende families.²² In het geval van de families klopt wat Narayan (1999, 1) zegt dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal, niet altijd tot sociale cohesie leidt. Sociaal kapitaal kan ook uitsluiting van een andere groep, in dit geval familie, tot gevolg hebben. Voor sociale cohesie is *bridging* en *bonding* sociaal kapitaal nodig (Putnam 2000). In Santa Catarina Palopó is er sprake van *bonding*, sterke connecties binnen homogene groepen, binnen één geloofsgemeenschap of binnen één familie. Er is niet zo sterk sprake van *bridging* sociaal kapitaal, contact tussen verschillende groepen, in het dorp. Tussen de katholieken, evangelischen of verschillende vrouwengroepen is weinig contact in het dorp.

De politiek verdeelt Santa Catarina Palopó sterk en verstoort de stabiliteit die voor sociale cohesie nodig is (Chan, To en Chan 2006, 289). Dit komt doordat de kandidaten voor het

---

¹⁹ Semigestructureerd interview met dominee van evangelische kerk op 12 april 2018 in Panajachel.

²⁰ Semigestructureerd interview met vrijwilliger verfproject Dina op 10 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

²¹ Semigestructureerd interview met dominee uit evangelische kerk op 12 april in Panajachel.

²² Semigestructureerd interview met basisschooldirecteur Oscar op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

burgemeesterschap hun stemmen kopen. Burgemeester worden betekent voor de kandidaat een betere sociaal en economische positie. Betina, een straatverkoopster, vertelt: “hij [de huidige burgemeester] stopt het geld in zijn eigen zak”.²³ Bij de verkiezingen draait het niet om politieke partijen of de ideologie die de partij uitdraagt.²⁴ Campagnegeld wordt gebruikt om dorpingen eten aan te bieden of een bedrag van vijfhonderd quetzal (vijftig euro) te geven met de belofte dat als ze op de kandidaat hebben gestemd nog eens vijfhonderd quetzal zullen ontvangen. Tijdens de vorige verkiezingen hebben enkele kandidaten zich verenigd tegen een kandidaat die al eerder burgemeester was geweest. Hij werd verdacht gemaakt van fraude en corruptie. Met doodsbedreigingen, brandstichting en een oproer tijdens de verkiezingen hebben ze ervoor gezorgd dat de kandidaat zich uiteindelijk heeft teruggetrokken om zichzelf en zijn familie te beschermen.²⁵ Een politieagent die gestationeerd is in Santa Catarina Palopó zegt dan ook: “zij [de kandidaten] willen met geweld winnen”. Toen vanwege de oproer de verkiezingen opnieuw werden gehouden, zijn er honderdvijftig politieagenten naar het dorp gekomen om een nieuw oproer te voorkomen.²⁶

4.1.3 Participatie en betrokkenheid in het dorp

Vertrouwen tussen en betrokkenheid en participatie van leden van een gemeenschap worden door Speer, Jackson en Peterson (2001, 717) gedefinieerd als sociale cohesie. In Santa Catarina zijn de dorpingen betrokken in het dorp door middel van deelname in verschillende verenigingen, zoals kerkelijke verenigingen, vrouwengroepen en coöperaties voor vissers of voor de pick-up chauffeurs. In tegenstelling tot mannen participeren vrouwen minder in bijeenkomsten in het dorp.²⁷ “Het is zelden dat een vrouw in het openbaar spreekt”, zegt de dominee. Vrouwen willen dit zelf niet vanwege tekort aan scholing, zich schamen, bang zijn dat er slecht over hen gepraat wordt of doordat hun echtgenoten het hen verbieden.²⁸ In de politiek participeren weinig vrouwen omdat vrouwen moeilijker geld bijeen kunnen verzamelen dat nodig is voor het omkopen van kiezers. Daarnaast moet een kandidaat minimaal de basisschool hebben afgerond²⁹, wat veel vrouwen in het dorp niet hebben. In de evangelische kerk

---

²³ Open interview met straatverkoopster Betina op 26 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

²⁴ Semigestructureerd interview met een politieagent op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

²⁵ Semigestructureerd interview met basisschooldirecteur Oscar op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

²⁶ Semigestructureerd interview met een politieagent op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

²⁷ Semigestructureerd interview met twee medewerkster van Ademkan op 17 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

²⁸ Semigestructureerd interview met dominee evangelische kerk op 12 april 2018 in Panajachel.

²⁹ Semigestructureerd interview met burgemeester Santa Catarina Palopó op 27 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

daarentegen is wel sprake van vrouwenparticipatie. Vrouwen zijn zangeres of voorzitter in de kerk.³⁰ Empowerment en deelname van vrouwen in het publieke domein is in vergelijking met vroeger toegenomen door de oprichting van zes vrouwengroepen in het dorp. Rosario vertelt: “Vroeger participeerden de vrouwen niet. Zij waren bij hun kinderen en hun man. Wanneer een vrouw wegging sloeg haar man haar.” In 2008 is de eerste vrouwengroep ontstaan omdat de oprichtsters dachten dat een vrouw recht heeft het huis, het private domein te verlaten en zich wilden verzetten tegen de genderongelijkheid in het dorp. Batliwala (1994, 130) definieert actief verzet tegen bestaande machtsstructuren die vrouwen onderdrukken als empowerment. De vrouwengroepen hebben het doel elkaar onderling te helpen bij het produceren en verkopen van hun koopwaar en om deel te nemen aan het dorpsleven. De vrouwengroepen vragen de gemeente bijvoorbeeld om het financieren van garen of versnaperingen voor hun activiteiten³¹. Twee medewerkers van de organisatie Ademkan³² stellen dat de participatie door de vrouwengroepen geen actieve participatie is. “Ze [de gemeente] geven garen, maar dat maakt nog niet dat de vrouwen meer participeren. Wat het enkel doet is dat de vrouwen thuis blijven om te weven.”³³

4.1.4 Sociale cohesie in de loop van de tijd

De sociale cohesie is in de loop van de tijd veranderd in Santa Catarina Palopó. Veertig jaar geleden deed men de dingen gezamenlijk als gemeenschap. De mensen gingen samen de maïs oogsten, maar dit is gestopt. Hetzelfde gold voor het bouwen van huizen waarbij familie en de buurt meehielpen.³⁴ Voorheen werd door de hele gemeenschap het dak van de katholieke kerk gerenoveerd. Nu wordt dit enkel door de rooms-katholieken gedaan uit het dorp.³⁵ Gemeenschappelijke werken, zoals het onderhouden van de centrale weg, werd vroeger door de dorpingen zelf gedaan en georganiseerd. Nu is er eerst een oproep van de burgemeester nodig en doet ieder enkel zijn eigen toegewezen gedeelte. Volgens Oscar, directeur van de basisschool in Santa Catarina Palopó, komt dit doordat na de komst van de democratische regering in 1985 er financiële steun vanuit de regering kwam voor de gemeenschappen. Waar voorheen de burgemeester en secretaris geen salaris ontvingen, gebeurde dit vanaf toen wel. Hij vertelt: “De bevolking zei: ‘als er geld is om projecten te financieren betrekken wij ons er niet meer bij,

---

³⁰ Gebaseerd op participerende observatie op 25 maart, 1 april en 8 april in de evangelische kerk in Santa Catarina Palopó.

³¹ Ongestructureerd interview met straatverkoopster Betina op 26 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

³² Organisatie die onder andere vecht tegen huiselijk geweld in de dorpen rondom het meer van Atitlán.

³³ Semigestructureerd interview met twee medewerkers van Ademkan op 10 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

³⁴ Semigestructureerd interview met vrijwilliger verfproject Dina op 10 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

³⁵ Semigestructureerd interview met representant katholieke kerk Edgar op 4 april in Santa Catarina Palopó.

tenzij ze ons werk geven of ons betalen’.”³⁶ Voorheen nam men uit zichzelf deel aan de gemeenschappelijke werken die tevens de *weak ties*, de connecties tussen mensen (Granovetter 1973) in het dorp versterkten. Nu is het een verplichting geworden. De sociale cohesie is verslechterd. De dorpingen geven aan dat er een individualistische cultuur is ontstaan. “Ieder voor zichzelf”, vertelden mij meerdere dorpingen.³⁷

De aanwezige sociale cohesie in het dorp heeft effect op microfinanciering en omgekeerd. Om dit effect te kunnen analyseren, gaat de volgende paragraaf in op hoe microfinanciering georganiseerd is in Santa Catarina Palopó.

4.2 Organisatie van microfinanciering

In deze paragraaf geef ik uitleg over hoe microfinanciering in Santa Catarina Palopó is georganiseerd. Ten eerste komen microfinancieringsorganisaties (MFO's) in het algemeen aan bod en vervolgens de organisatie waar de twee leengroepen met vrouwen aan verbonden zijn: Adigua.

4.2.1 Microfinanciering in het algemeen

In de stad Sololá zijn ongeveer zeventig MFO's aanwezig. In het centrum zijn er zoveel kantoren van MFO's dat men er niet omheen kan. Van al deze MFO's kennen de mensen uit Santa Catarina Palopó ongeveer twaalf organisaties.³⁸ MFO's zijn op te delen in drie groepen: banken, coöperaties en non-gouvernementele organisaties (NGO's). De NGO's zijn weer op te delen in drie groepen: stichtingen, verenigingen en kerken. Victor, de onderdirecteur van Adigua, geeft aan dat sinds het jaar 2000 het aantal MFO's sterk is gegroeid en de concurrentie erg is toegenomen. Regulering op al deze organisaties is er echter niet vanuit de overheid van Guatemala. Victor: “Ik denk dat er een totale desinteresse is van de staat in Guatemala voor deze organisaties. Er zijn geen uitkeringen, zelfs geen belastingvoordelen. Er is zelfs geen controle over het aantal organisaties of een register dat zegt dat er in Guatemala honderd NGO's, honderd stichtingen en vijftig kerken zijn die leningen geven”. Er bestaat enkel één

---

³⁶ Semigestructureerd interview met basisschooldirecteur Oscar op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

³⁷ Open interview met Betina op 26 maart 2018 in Santa Catarina Palopó en semigestructureerd interview met dominee van evangelische kerk op 12 april 2018 in Panajachel.

³⁸ Aan de hand van meerdere interviews kwamen de volgende organisaties naar voren: Compartamos, Genesis Empresarial, Colua R.L., Banco de desarrollo, Adigua, Adicla, Finca, Banrural, Banco de Antigua, Fundo America, Puente de Amistad en Fundea.

Gebaseerd op semigestructureerd interview met medewerker van Adigua Rafael op 3 april 2018 in Sololá, semigestructureerd interview met representant katholieke kerk Edgar op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó en semigestructureerd interview met de burgemeester van Santa Catarina Palopó op 27 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

ontoereikende wet over microfinanciering in Guatemala uit 2002 die geactualiseerd is in 2017. Vanwege het tekort aan regulering bestaat er volgens Victor chaos in microfinanciering wat resulteert in *sobreendeudamiento*: een opeenstapeling van schulden bij verschillende MFO's. Victor stelt zelfs dat er een financiële crisis nadert in Guatemala vanwege microfinanciering, omdat de mensen niet al hun schulden af kunnen betalen bij de verschillende MFO's. Hoewel vanuit verschillende MFO's, die zich verenigen in zogenaamde netwerken, zoals Red Fasco, wordt gestreden om regulering voor microfinanciering in Guatemala op orde te krijgen, is dat tot nog toe niet gelukt.³⁹ Dit sluit aan op De Janvry et al. (2003, 57) die stellen dat initiatieven van microfinanciering lijken zijn uitgegroeid tot een ongereguleerd systeem dat in stand gehouden worden door de diverse betrokken partijen. In Guatemala is een schadelijk microfinancieringssysteem ontstaan, die door prestatiedruk en gebrek aan controle in stand wordt gehouden. Financiële inclusie, een doelstelling van microfinanciering (Blumberg 2005), wordt niet bereikt.

De dorpingen en lokale instituties in Santa Catarina Palopó zien een verschil tussen de MFO's. De hoogte van de rente in combinatie met de voorwaarden aan welke moet worden voldaan, varieert. Edgar zegt: "Er zijn enkelen die zeer hoge rentes vragen. Degenen die een hoge rente vragen, vragen weinig vereisten [voor de lening]. Degenen die minder rente vragen, vragen om meer vereisten om te garanderen dat het geld wordt teruggegeven."⁴⁰ Woekerrentes die tot schulden leiden, lijken zich niet te beperken tot de informele financiële diensten zoals Kabeer (2005, 4710) stelt. De MFO's die hoge rentes vragen en leningen geven met weinig voorwaarden zijn vaak gericht op winstbejag. In tegenstelling tot andere MFO's die wel oprecht geïnteresseerd zijn in de economische vooruitgang van een kredietnemer.⁴¹

4.2.2 Adigua

De organisatie waarmee wij in het onderzoek samenwerkten, is Adigua. Adigua staat voor Asociación de Desarrollo Integral de Guatemala (Vereniging voor Integrale Ontwikkeling van Guatemala) en is een non-gouvernementele organisatie. De organisatie is klein en afhankelijk van fondsen. Victor geeft aan dat de partners⁴² die de fondsen verstrekken aan Adigua de hoogte bepalen van de rente voor de cliënten. De

---

³⁹ Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Víctor op 9 maart 2018 in Sololá.

⁴⁰ Semigestructureerd interview met representant katholieke kerk Edgar op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁴¹ Semigestructureerd interview met twee medewerkers van Ademkan op 17 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁴² De financiële partners van Adigua zijn: Oikocredit, Ministerie van Economische Zaken van Guatemala en Fideicomiso FDLG.

hoogte van de rente varieert om deze reden.⁴³

Adigua verstrekt individuele leningen en groepsleningen aan kleine ondernemers en boeren om te investeren in hun bedrijf. De groepsleningen worden alleen aan vrouwen verstrekt. Rafael, een medewerker van Adigua, geeft als één van de redenen: “Omdat vrouwen een zeer belangrijke rol in de maatschappij en ook in de economische ontwikkeling van ons land hebben.”⁴⁴ Dit sluit aan op wat Blumberg (2005, 2) stelt, namelijk dat vrouwen direct bijdragen aan de welvaart en het welzijn van hun land, en het menselijk kapitaal (voedsel, gezondheid, educatie) van hun kinderen en daarmee indirect aan de nationale inkomensgroei. Rafael en Blumberg onderschrijven hiermee beiden de veronderstelling dat vrouwen de beste doelgroep zijn voor microfinanciering, omdat het zou leiden tot duurzame inclusieve economische groei. Rafael draagt nog een reden aan waarom Adigua bij de groepsleningen enkel met vrouwen werkt. Groepsleningen, in tegenstelling tot individuele leningen, vereisen geen kopie van de eigendomsakte van een huis als garantie voor de lening. Vrouwen bezitten of beheren vaak niet de eigendomsakte en komen daardoor niet in aanmerking voor een individuele lening.⁴⁵ Bij groepsleningen is de enige garantie de solidariteit van de groep zelf. De voorwaarden die gevraagd worden zijn: fotokopieën van DPI⁴⁶ van de vrouw, toestemming en handtekening van haar eventuele echtgenoot, een elektriciteitsrekening, haar adres, een investeringsplan en een bewijs dat ze niet ingeschreven staat in meer dan drie andere MFO's met een krediet. Om dit laatste te controleren en *sobreendeudamiento* tegen te gaan, bestaat er een systeem die gedeeld wordt onder de MFO's waar informatie over cliënten wordt geregistreerd. Aan cliënten met wanbetalingen of meerdere leningen wordt geen nieuwe lening verstrekt. Voor de groepslening stellen vrouwen zelf een vrouwengroep samen en stellen gezamenlijk een reglement op. Bijvoorbeeld over op welke dag van de maand de lening terugbetaald moet worden en welke actie de groep onderneemt in geval één vrouw niet haar lening terugbetaalt.

Om problemen met terugbetaling te voorkomen worden leningen gegeven naar gelang de draagcapaciteit van de cliënt. “Adigua wil cliënten helpen en niet in de schulden laten geraken”, zegt Roberto.⁴⁷ De directeur van Adigua raadt zelfs de medewerkers af om een lening te geven als dit de

---

⁴³ Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Victor op 9 maart 2018 in Sololá.

⁴⁴ Semigestructureerd interview met medewerker van Adigua Rafael op 3 april 2019 in Sololá.

⁴⁵ Semigestructureerd interview met medewerker van Adigua Rafael op 3 april 2018 in Sololá.

⁴⁶ DPI staat voor Documento Personal de Identificación en is vergelijkbaar met de Nederlandse identiteitskaart.

⁴⁷ Semigestructureerd interview met oud-assessor Roberto Adigua op 9 april 2018 in Sololá.

persoon schaadt.⁴⁸ De lening wordt jaarlijks aan de groep verstrekt, waarbinnen elke vrouw een vast bedrag krijgt. De hoogte van de lening per vrouw binnen de leengroep kan verschillend zijn. In het begin kan een vrouw vijftienhonderd à tweeduizend quetzal (honderdvijftig à tweehonderd euro) ontvangen. Het bedrag kan in de loop van de jaren geleidelijk oplopen tot vierduizend quetzal (vierhonderd euro).⁴⁹ Victor, de onderdirecteur van Adigua, geeft aan dat *sobreendeudamiento* de voornamelijkste reden is waarom cliënten stoppen met het terugbetalen van de lening. Niet alleen het hebben van meerdere leningen bij verschillende organisaties, maar ook integrale *sobreendeudamiento*. Hiermee doelt hij op het hebben van meerdere leningen binnen dezelfde MFO wat mogelijk is door de afwezigheid van interne controle binnen sommige MFO's. Andere redenen waarom cliënten niet meer de lening terugbetalen zijn afhankelijk van in welke regio in Guatemala de persoon woont. In de regio nabij de hoofdstad kan dit zijn vanwege afpersing, diefstal of geweld. In het westen van Guatemala bestaat het probleem dat de lening slechts voor zelfvoorziening wordt gebruikt, wat Adigua als onrendabel beheer van de lening ziet. Victor zegt: "Het bedrijfje is enkel om te kunnen eten en kleding te kopen. Als iemand ziek wordt, een ongeluk krijgt of een modderstroom het huis meeneemt, beïnvloedt dit het betaalgedrag." Dit bevestigt dat arme mensen kwetsbaarder zijn voor *shocks*, zoals modderstromen (Wereldbank 2004, 160). De reden daarvoor is dat zij afhankelijker zijn van hun omgeving en niet kunnen terugvallen op spaargeld. Leningen kunnen niet worden stopgezet door een cliënt zelf. Elk jaar in december reviseert de organisatie welke leningen open staan en voor welke motieven. In sommige gevallen besluit de organisatie dan om de lening te bevriezen, zodat de schuld niet hoger oploopt.⁵⁰

De visie van Adigua is om een sterke organisatie te zijn en financiële en niet-financiële diensten aan te bieden aan cliënten in rurale gemeenschappen in Guatemala. Adigua wil integrale ontwikkeling bereiken in de meest gemarginaliseerde gemeenschappen.⁵¹ Deze visie lijkt op wat Beck (2017) de holistische benadering van microfinanciering noemt. Hierbij gaat het niet enkel om financiële insluiting van de cliënten door middel van financiële diensten. Adigua realiseert namelijk ook niet-financiële diensten voor haar cliënten. Ten eerste worden de cliënten ondersteund door een begeleider: de assessor. De assessor bezoekt de huizen of kleine ondernemingen van de cliënten en geeft hun raad tijdens het hele leenproces.⁵² Adigua geeft, net als veel andere MFO's (Beck 2017, 221), trainingen aan

---

⁴⁸ Uitspraak van directeur Norberto op 23 maart 2018 in Panajachel tijdens vijftienjarig jubileumbijeenkomst Adigua.

⁴⁹ Semigestructureerd interview met medewerker van Adigua Rafael op 3 april 2018 in Sololá.

⁵⁰ Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Victor op 9 maart 2018 in Sololá.

⁵¹ <http://adigua.org/>, geraadpleegd op 10 mei 2018.

⁵² Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Victor op 9 maart 2018 in Sololá.

de ontvangers van microfinanciering gericht op financiële administratie, verbetering van hun techniek (brood bakken, *piñatas* maken) maar ook trainingen over de rechten van de vrouw. Deze trainingen noemen zij *capacitaciones*. Vanwege een tekort aan fondsen geeft Adigua op dit moment geen *capacitaciones*, hoewel de organisatie wel plannen heeft om dit jaar weer te beginnen met de trainingen. De trainingen werden gratis georganiseerd door Adigua voor cliënten en niet-clieënten. In 2012 zijn in Santa Catarina Palopó aan meer dan 1500 vrouwen trainingen gegeven.⁵³ Het motief voor deze *capacitaciones* is volgens oud-assessor Roberto om niet alleen een lening te geven, maar om de cliënten nieuwe vaardigheden aan te leren die zij kunnen inzetten in hun bedrijfje. “Zodat ze zien dat Adigua anders is dan de anderen [andere MFO’s die geen *capacitaciones* geven].”⁵⁴ Betina, een verkoopster, vertelde me dat ze mee heeft gedaan aan een van deze trainingen van Adigua over het maken van jam en gelatinetoetjes. Hierover zegt ze: “Het is goed, want ik leerde”. Zij wil in de toekomst eigengemaakte jam en gelatinetoetjes gaan verkopen in haar kraampje.⁵⁵ Adigua organiseert wel markten voor de cliënten waar ze hun koopwaar kunnen verkopen. Verder worden er ook activiteiten georganiseerd voor en met de cliënten.⁵⁶

Het sociale effect van de handelwijze en leningen van MFO’s en Adigua in Santa Catarina Palopó wordt in de volgende paragraaf behandeld.

4.3 Waardering sociale cohesie en microfinanciering

Microfinanciering leidt volgens Kabeer (2005, 4716) tot directe economische en sociale verbeteringen binnen het huishouden en tot veranderingen in relaties in de grotere gemeenschap. In deze paragraaf wordt gekeken of dit terug te zien is in Santa Catarina Palopó door de waardering van de dorpsgenoten en lokale instituties te bespreken wat betreft de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie. Als eerste ga ik in op de mening over microfinancieringsorganisaties (MFO’s) en daarmee inbegrepen Adigua. Ten tweede over de economische effecten voor de vrouwen met een lening en het dorp. Tot slot over de sociale effecten van microfinanciering die gezien werden in het dorp.

---

⁵³ Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Victor op 15 maart 2018 in Sololá.

⁵⁴ Semigestructureerd interview met oud-assessor Adigua Roberto op 9 april 2018 in Sololá.

⁵⁵ Open interview met straatverkoopster Betina op 20 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁵⁶ Informeel gesprek met medewerker Adigua Bernardino op 2 maart 2018 in Sololá.

4.3.1 Mening over microfinanciering

De mening over MFO's verschilt in het dorp, maar is over het algemeen meer negatief dan positief. De dorpelingen zijn enkel positief over microfinanciering als de vrouwen die een lening ontvangen de mogelijkheid hebben om die terug te betalen en weten hoe dit te doen.⁵⁷ In Santa Catarina Palopó begrijpt echter niet iedereen hoe een lening werkt en afbetaald moet worden vanwege analfabetisme, lage niveau van scholing en vanwege het feit dat de meerderheid enkel het Kaqchikel spreekt. Volgens een pick-up chauffeur misbruiken MFO dit gegeven en raken op deze manier mensen in de schuld. De chauffeur stelt: "De mensen in Santa Catarina Palopó worden slecht geïnformeerd door microfinancieringsorganisaties. Daarnaast begrijpt niet iedereen wat de microfinancieringsorganisaties komen vertellen vanwege de taal."⁵⁸ Ramona bevestigt dit: "Microfinancieringsorganisaties bedriegen vrouwen vanwege de taal. Vanwege niet lezen. De meerderheid kan niet lezen. Als ze de vrouwen een contract geven dat zij ondertekenen, weten ze niet wat het contract inhoudt."⁵⁹ Leningen worden door sommige MFO's gegeven aan mensen zonder vooraf een sociaaleconomisch onderzoek te doen en zonder begeleiding aan de persoon die de lening ontvangt.⁶⁰ In geval begeleiding door assessor wel aanwezig is, kan het zelfs zijn dat vrouwen onder druk worden gezet door de assessor. Volgens Roberto zijn er assessors die naar het huis gaan van de cliënt om haar te mishandelen en te beledigen. "Als assessors hebben we de druk van wanneer we een lening geven, we het moeten terugvorderen. Er zijn mensen die denken dat de vrouwen betalen door agressief te zijn."⁶¹ Het vertrouwen, wat noodzakelijk is voor sociale cohesie (Chan, To, Chan 2006, 289), wordt door sommige MFO's geschaad en verslecht de sociale cohesie. Doordat er namelijk weinig vertrouwen in MFO's is en leningen geassocieerd worden met het hebben van schulden, verbergen de mensen in Santa Catarina Palopó uit schaamte dat ze een lening hebben. Dit ondanks het feit dat het grootste deel van het dorp, ongeveer zeventig procent, een lening zou hebben.⁶² Oftewel je zou kunnen spreken van een publiekelijk geheim. Betina vertelt dat er een foto van haar in het kantoor van een MFO hing zonder haar toestemming. Mensen kwamen op haar af en zeiden: "Jij hebt een schuld, omdat je in het kantoor van X hangt. Ik voelde me slecht, omdat ik op dat moment geen lening had." Betina, die nu wel een lening heeft, schaamt zich om over de lening te vertellen vanwege de publieke opinie. "De mensen denken niet positief over leningen, ze denken dat we

---

⁵⁷ Open interview met Sabrina op 16 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁵⁸ Informeel gesprek met een pick-up chauffeur op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁵⁹ Semigestructureerd interview met twee medewerksters van Ademkan op 17 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁶⁰ Semigestructureerd interview met twee medewerksters van Ademkan op 17 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁶¹ Semigestructureerd interview met oud-assessor Adigua Roberto op 9 april 2018 in Sololá.

⁶² Open interview met vertegenwoordigster vrouwengroep Rosario op 12 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

het gebruiken voor kleding of eten.”⁶³

Mannelijke dorpsgenoten zijn om nog een andere reden negatief over vrouwen die een lening hebben. “Zij [vrouwen met een lening] gaan de straat op en zorgen niet goed voor hun kinderen.”⁶⁴ Hier komt naar voren dat ook in Santa Catarina Palopó de door Gibbons en Luna (2015, 317) beschreven sterk patriarchale structuur aanwezig is die gekenmerkt wordt door het *machismo*. Vrouwen behoren volgens het *machismo* voor de kinderen en het huishouden te zorgen. Het hebben van een lening zorgt er volgens de mannen voor dat dit verwaterd. Deelname aan microfinanciering wordt om deze reden door echtgenoten vaak niet toegelaten aan hun vrouwen.⁶⁵

4.3.2 Economische effecten

De economische effecten van microfinanciering hangen, zoals hierboven al is gezegd, af van hoe omgegaan wordt met de lening. Daarnaast zegt men dat er betere resultaten zijn bij individuele leningen dan bij groepsleningen, mede door een groter bedrag van de lening en de verantwoordelijkheid om te betalen voor andere leden bij een groepslening.⁶⁶ Vooruitgang is er wat betreft de huisvesting van een familie. Beetje bij beetje kunnen ze hun huis opknappen. Daarnaast kan door de lening het bedrijf groeien door bijvoorbeeld te investeren in materialen. Sabrina kocht bijvoorbeeld een koelkast voor haar winkel waarin ze tortilla's verkoopt. Verandering is ook te zien in de familie. Veel kinderen kunnen door de lening naar school gaan en zelfs een universitair diploma behalen.⁶⁷ Het vermogen van mensen om strategische levenskeuzes te maken, wat volgens Kabeer (1999, 437) essentieel is voor empowerment, neemt toe door de lening. Groei en vooruitgang kunnen echter in gevaar worden gebracht doordat veel vrouwen seizoenswerk doen. Het verkopen van lokaal ambachtswerk, zoals de huipil, kan maar zes maanden in het jaar bijvoorbeeld. De andere zes maanden is het regenseizoen en neemt het aantal toeristen af, waardoor er weinig producten worden verkocht.⁶⁸ In geval hier geen rekening mee gehouden wordt bij het afbetalen, kan men in schulden geraken. Schulden en het hebben van meerdere schulden tegelijkertijd bij meerdere MFO's worden genoemd als negatieve effecten van microfinanciering door de dorpelingen en lokale instituties. Dit is met name het geval als een familie verschillende eigendommen moet verkopen of hun huis verkocht wordt door een MFO die de

---

⁶³ Open interview met straatverkoopster Betina op 26 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁶⁴ Informeel gesprek met een pick-up chauffeur op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁶⁵ Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Victor op 15 maart 2018 in Sololá.

⁶⁶ Semigestructureerd interview met twee medewerksters van Ademkan op 17 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁶⁷ Open interview met Sabrina op 16 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁶⁸ Semigestructureerd interview met representant katholieke kerk Edgar op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

eigendomsakte bezit.⁶⁹ Volgens de burgemeester is het een enkele keer voorgekomen in Santa Catarina Palopó dat iemands huis is verkocht.⁷⁰

4.3.3 Sociale effecten

De dorpingen geven aan een tweezijdig effect te zien op het welzijn van de vrouwen die een lening hebben. Enerzijds een verbetering in de levenskwaliteit van de vrouwen als de lening goed wordt beheerd. Volgens Oscar zijn de vrouwen gelukkiger en rustiger, omdat ze niet meer zoveel problemen hebben om aan eten of kleren te geraken.⁷¹ Anderzijds zijn vrouwen bezorgd of wanhopig zelfs zo erg dat ze er ziek van worden als ze de lening niet kunnen betalen.⁷²

Hoewel voornamelijk individuele personen en families de gevolgen bemerken van microfinanciering, zijn er ook sociale effecten voor het dorp. Wagner et al. (2002, 721) stellen dat wanneer economische voorspoed gedeeld wordt met andere leden van de gemeenschap dit bijdraagt aan de sociale cohesie. In Santa Catarina Palopó is dit te zien doordat de vrouwen in de leengroep vanwege economische voorspoed door de lening meer werkgelegenheid creëren binnen het dorp. In het geval van lokaal ambachtswerk besteden de vrouwen bijvoorbeeld soms het werk uit om een huipil te maken voor hun bedrijf, omdat het maken van een huipil veel tijd in beslag neemt.⁷³ Betina vertelt trots dat ze door de lening een eigen kledingwinkeltje aan huis heeft kunnen opzetten. Regelmatig komen andere dorpingen naar haar toe om hun producten aan te bieden om die te kunnen verkopen in haar winkel. Zij heeft veel meer mensen in het dorp leren kennen door haar winkeltje.⁷⁴ Door haar lening is haar sociaal kapitaal gegroeid. De verbindingen tussen individuen, sociale netwerken en de normen van wederkerigheid en betrouwbaarheid die daaruit voortkomen (Putnam 2000, 226) zijn versterkt. De onderlinge connecties tussen dorpingen, *bridging* sociaal kapitaal, nemen toe doordat de lening vrouwen ertoe zet om hun huis uit te gaan om klanten te zoeken en contact mee te onderhouden. Waardoor aan de andere kant zij bekende figuren worden in het dorp.⁷⁵ Rosario, die een individuele lening heeft bij Banrural, zegt: “ Voorheen was ik alleen maar aan het weven. Ik was dat alleen maar aan

---

⁶⁹ Open interview met straatverkoopster Carmen op 16 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷⁰ Semigestructureerd interview met de burgemeester van Santa Catarina Palopó op 27 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷¹ Semigestructureerd interview met basisschooldirecteur Oscar op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷² Semigestructureerd interview met dominee evangelische kerk op 12 april 2018 in Panajachel.

⁷³ Semigestructureerd interview met onderdirecteur Adigua Victor op 15 maart 2018 in Sololá.

⁷⁴ Open interview met straatverkoopster Betina op 26 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷⁵ Open interview met winkeleigenaar Miguel op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

het doen in huis. Nu praat ik een beetje hier en daar, ik praat met mijn klanten om mijn werk te doen. Ik heb veel vriendinnen.”⁷⁶ Niet alleen Rosario heeft dit gezegd, maar ook andere dorpingen zien dat de sociale cirkel van de vrouwen groeien door de lening.⁷⁷

Het sociaal kapitaal van een vrouw kan ook afnemen als ze niet meer de lening kan afbetalen en een schuld opbouwt. Dit komt door de sociale controle die aanwezig is. Doordat het een klein dorp is en de huizen zo dicht op elkaar gebouwd zijn, komen burens er al gauw achter als er schuldeisers langskomen. In een dergelijk geval bouwt de vrouw een slechte reputatie op in het dorp.⁷⁸ Schaamte, doordat andere kerkleden achter de schuld zijn gekomen, drijft vrouwen uit de kerk volgens de dominee. “In plaats van dat de lening de relaties verbetert, ruïneert het de sociale relaties.”, concludeert hij.⁷⁹ Het effect van sociaal kapitaal in Santa Catarina Palopó is net als wat Forrest en Kearns (2001, 2141) zeggen afhankelijk van wat iemand ermee doet of bereikt. De aanwezigheid van sociaal kapitaal veronderstelt niet meteen een verbetering van de sociale cohesie in Santa Catarina Palopó, maar is afhankelijk van hoe met de lening is omgegaan.

Microfinanciering verdeelt aan de ene kant het dorp: over mensen met een lening wordt slecht gepraat. Aan de andere kant verbindt het mensen: vrouwen gaan samenwerken om producten te fabriceren. Oftewel, door microfinanciering kan sociaal kapitaal toenemen of afnemen, afhankelijk van hoe men de lening beheert. Hoe de vrouwen met een lening en hun familieleden de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie zelf ervaren, komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

---

⁷⁶ Open interview met vertegenwoordigster vrouwengroep Rosario op 12 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷⁷ Semigestructureerd interview met basisschooldirecteur Oscar op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷⁸ Semigestructureerd interview met representant katholieke kerk Edgar op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁷⁹ Semigestructureerd interview met dominee evangelische kerk op 12 april 2018 in Panajachel.

H5 VROUWEN EN HUN FAMILIELEDEN OVER MICROFINANCIERING EN SOCIALE COHESIE

Gerline Kuijt

Achter de grote, wit en geel geverfde kerk aan het plein in het midden van Santa Catarina Palopó is een smalle betonnen trap te vinden. De trap treden leiden langs vele huizen die op de berghelling gebouwd zijn. Een jong meisje met een lange gekleurde rok klimt behendig omhoog. Als ze een stevige vrouw met grijze vlechten passeert, groet ze die met een vrolijke lach in het Kaqchikel. De vrouw groet terug terwijl ze de bundel op haar hoofd in balans houdt. Het meisje slaat de hoek om en duwt tegen een golfplaat die als deur is geplaatst naast een stenen muurtje. Piepend en schrapend over de vloer van zand en grind gaat de golfplaat opzij. Over de tuin zijn draden gespannen waaraan kleding hangt te drogen. Het huis is opgetrokken uit blokken aarde en steen. De muren hebben schimmelplekken en zijn hier en daar afgebrokkeld. Een slanke vrouw met vriendelijke maar vermoeide ogen komt het huis uit. In haar kielzog volgt een peuter met een snottebel aan zijn neus. Het meisje pakt de peuter met een zwaai op, waarop ze een blij kraaiende reactie krijgt. De vrouw vouwt haar benen onder haar bevlekte rok en buigt zich over haar weefgetouw. Terwijl ze de draden in snelle bewegingen steekt en spant, vormt zich een vogel met lange staart op het doek. Ondertussen praat het meisje geanimeerd over haar dag op school.

De vrouw in de beschreven situatie is Angela, moeder van drie kinderen onder de twaalf jaar. Angela is de kostwinner van het gezin. Haar man levert financieel weinig tot niets bij door zijn alcoholverslaving. Angela verkoopt de handgeweven waren aan mensen uit het dorp die het weer verder verkopen. De opbrengst is voldoende om eten te kopen voor het gezin, maar niet om een eigen huis te kopen of een opleiding voor haar kinderen te betalen. Zij heeft een microkrediet waarmee ze haar financiële mogelijkheden probeert uit te breiden.⁸⁰ Dit hoofdstuk toont de sociale en economische situatie van vrouwen met een microkrediet en hun familieleden in Santa Catarina Palopó. Het eerste deel betreft de sociale cohesie in Santa Catarina Palopó. Het tweede deel toont de plaats van microfinanciering in het dorp. In het derde deel komen deze twee samen, door een peiling van de visie op de relatie tussen de onderwerpen sociale cohesie en microfinanciering.

---

⁸⁰ Semigestructureerd interview met Ileenster Angela op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

5.1 Het sociale dorpsleven

Sociale cohesie is volgens Chan To en Chan (2006, 289) de betrokkenheid en participatie van en vertrouwen tussen leden van een gemeenschap. Om dat te bereiken zijn stabiliteit, samenwerking tussen groepen, een gedeelde identiteit en een gevoel van verbondenheid nodig. Deze paragraaf geeft de sociale cohesie in Santa Catarina Palopó weer aan de hand van percepties van vrouwen met een lening en enkele familieleden.

5.1.1 Onderlinge betrokkenheid en vertrouwen in het dorp

Tania, 26 jaar, vindt dat de onderlinge betrokkenheid erop vooruit gaat. Huizen die de afgelopen jaren beschadigd werden door stormen en regen, werden weer opgeknapt door de mannen uit de gemeenschap. De belangrijkste reden van de toenemende betrokkenheid is volgens haar het gegeven dat meer en meer jongeren studeren. Deze jongeren zouden hun ouders stimuleren te participeren, te socialiseren. Algemene informatie over de familie deelt men met elkaar. "Omdat dit een klein dorp is (...) verspreiden berichten zich snel", zegt Tania.⁸¹ Waar vrouwen elkaar ontmoeten en spreken, staat in verband met het soort werk dat zij doen. De vrouwen die *típico*, lokaal handwerk, verkopen, staan dagelijks achter hun marktkraam. Zij groeten kennissen die voorbij lopen en maken soms een praatje. De vrouwen die in huis werken, meestal aan het weefgetouw, hebben vooral contact met familieleden en burens die langskomen. In beide gevallen zijn het de *strong ties* met wie zij zich verbonden voelen. Toch lijkt het onderling vertrouwen laag. Op nationaal niveau is dit ook het geval volgens onderzoek uit 2016 naar onderling vertrouwen.⁸² Veel mensen roddelen, waardoor men er niet op kan vertrouwen dat informatie bij de persoon blijft aan wie het verteld wordt. Er is veel sociale controle. De mensen zien iets gebeuren en verzinnen er dan een verhaal bij, klaagt Angela.⁸³

Naast het vertrouwen in elkaar is ook het vertrouwen in lokale politici zeer laag. "Ik vind het slechteriken. Kijk, als een politicus zo en zo belooft, doen [sic] ze het vervolgens niet. (...) Dus voor mij zijn ze slecht omdat ze ons niet helpen."⁸⁴ De huidige burgemeester staat in slecht daglicht bij de

---

⁸¹ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁸² 78,5 procent van de geënquêteerden stelde dat 'je nooit voorzichtig genoeg kunt zijn in het omgaan met anderen' ten antwoord op de vraag: "Zou u in het algemeen zeggen dat de meeste mensen te vertrouwen zijn of dat iemand nooit zorgvuldig genoeg is om met anderen om te gaan?". Enquête uitgevoerd in 2016 in Guatemala. Verkregen op 8 juni 2018. <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>.

⁸³ Semigestructureerd interview met leenster Angela op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁸⁴ Semigestructureerd interview met leenster Angela op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

mensen. Hij zou veel drinken, geld in eigen zak stoppen en zijn beloftes niet nakomen.⁸⁵ Het wantrouwen jegens politici is landelijk aanwezig.⁸⁶

5.1.2 Aanwezigheid van machismo

Op de vraag of de vrouwen politiek kunnen participeren, geeft Angela (33 jaar) een ongelovig "Ah no!" met een schamper lachje ten antwoord. Tania vertelt dat vrouwen in theorie burgemeester zouden kunnen worden, maar dat ze in de praktijk niet de mogelijkheid krijgen te participeren in de politiek.⁸⁷ Dit heeft te maken met de aanwezige genderstructuur. Zoals Gibbons en Luna (2015, 317) schrijven, wordt gendergelijkheid in Guatemala bemoeilijkt door een sterke patriarchale structuur. Deze is gekenmerkt door machismo, heersende mannelijkheid, geassocieerd met kracht, moed, onafhankelijkheid, bescherming, agressiviteit en het idee dat vrouwen ondergeschikt moeten zijn aan mannen. Machismo werkt sociale cohesie tegen omdat het mannen en vrouwen verdeelt in plaats van verbindt. Ook bedreigt het de empowerment van vrouwen, want deze maatschappelijke norm maakt vrouwen kwetsbaar voor onderdrukking (Bessel 2001, 198). In Santa Catarina Palopó is deze genderstructuur goed zichtbaar in de werkverdeling. Mannen sprokkelen brandhout in de bergen, zoeken werk in Panajachel of Sololá, bouwen huizen en vissen op het meer. Vrouwen verkopen voedsel, weven en verkopen de handgemaakte *típico*. Magda en Tania werken in overleg met hun echtgenoten buitenshuis als verkoopsters. De echtgenoten van Magda en Tania verdienen wel voldoende om hun gezin te onderhouden maar willen de verdiensten van hun vrouwen niet gebruiken.⁸⁸ Het machismo is in beide situaties zichtbaar.

Sommige vrouwen hebben de wens meer buitenshuis te zijn, vooral de vrouwen die zich gedwongen voelen thuis te werken. Soms is het de man die de vrouw vraagt om thuis te blijven, soms dwingt de situatie ertoe. Het hebben van een baby maakt het te zwaar en te lastig om andere taken op te pakken buitenshuis, vertellen Angela en Maria.⁸⁹ Toch kan de financiële situatie zo nijpend zijn dat de vrouwen wel buitenshuis moeten werken. Aan de ene kant verhoogt dit de zelfstandigheid van de

---

⁸⁵ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁸⁶ 25,9 procent van de geënquêteerden antwoordde 'weinig', 58,9 antwoordde 'geen' op de vraag: "Alsjeblieft, kijk naar deze kaart en vertel me, voor elk van de groepen, instellingen of mensen op de lijst, hoeveel vertrouwen heb je in hen? - De politieke partijen". Enquête uitgevoerd in 2016 in Guatemala. Verkregen op 8 juni 2018. <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>.

⁸⁷ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁸⁸ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

Open interview met leenster Magda en haar dochter op 7 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁸⁹ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Semigestructureerd interview met leenster Angela op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

vrouw, aan de andere kant geeft het ook een extra belasting. Maria vertelt: “Hij [haar echtgenoot] zegt: ‘Als ik thuiskom van het werken wil ik mijn water, mijn koffie of wat je me ook geeft, in ieder geval wil ik dat je hier bent. Als ik er niet ben kun jij weggaan, maar je moet het huis schoonmaken.’”⁹⁰ Als de vrouw wel de gelegenheid heeft buitenshuis te werken, betekent dit dus niet dat er minder van haar wordt verwacht in huis. Dit geldt voor zowel Florinda die weduwe is, Lucia die gescheiden is en voor de genoemde vrouwen die hun partner nog hebben.

5.1.3 Alcoholisme en geweld

Op het televisiescherm in de wachtruimte van het gemeentehuis wordt een foto getoond van een vermoorde vrouw. De nieuwslezers somt de moorden van de afgelopen week in Guatemala op. Elke dag is minstens één vrouw vermoord, meestal in relationele sfeer. De secretaresse tikt onverstoord door op haar toetsenbord. Zij kijkt pas van haar scherm op als er een groep vrouwen de ruimte binnenkomt.

In Guatemala is feminicide, geweld tegen vrouwen dat resulteert in slachtoffers, een groot probleem (Musalo en Bookey 2014, 108), wat volgens Gibbons en Luna (2015, 315) te wijten is aan de patriarchale structuur. Het geweld, door overmatig alcoholgebruik versterkt, is destructief voor de sociale cohesie. Het doet structuren van hiërarchie, geweld en vernedering voortduren die sociale cohesie ondermijnen (Bessel 2001, 197). De vrouwen vertellen niet openlijk over het geweld dat mannen gebruiken tegen hen, behalve als de man buiten bereik is of overleden. Celia, 47 jaar, is blij dat haar man niet meer bij haar woont. Hij zit in de gevangenis in verband met een poging tot moord op zijn minnares. “Het is beter alleen te wonen dan met een alcoholistische en gewelddadige man”, zegt ze.⁹¹ Relaties tussen mannen en vrouwen maar ook tussen ouders en kinderen worden vaak verstoord door geweld en alcoholverslavingen. De afwezigheid of negatieve aanwezigheid van echtgenoten creëert voor hun kinderen een onstabiele situatie waarin zij opgroeien. Florinda is twee keer getrouwd geweest en beide mannen zijn overleden aan hun verslaving.⁹² Magda kon de mishandeling en het alcoholmisbruik niet meer aan en vertrok met haar kinderen naar haar ouders. Na zeven jaar gescheiden wonen is zij teruggekeerd, uit liefde voor haar man, die zijn verslaving beteugeld heeft om haar.⁹³ Dit is uitzonderlijk in het dorp. Vele huwelijken stranden en familiebanden verslechteren. Maria ziet een verband tussen

---

⁹⁰ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁹¹ Semigestructureerd interview met Celia, moeder van leenster Maria, op 10 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁹² Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Florinda op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁹³ Open interview met leenster Magda en haar dochter op 7 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

alcoholisme en de rooms-katholieke kerk. De evangelische kerk, waar zij zich na haar huwelijk met een evangelische man bij aangesloten heeft, waarschuwt in tegenstelling tot de rooms-katholieke kerk paal tegen drankmisbruik. Iemand die er toch openbaar gebruik van maakt, wordt buitengesloten van de leidinggevende functies in de kerk.⁹⁴

5.1.4 Christendom als gedeelde identiteit

Het christendom is een belangrijke factor van het dagelijkse leven in het dorp. In tegenstelling tot het onderling vertrouwen en vertrouwen in politici, ligt het vertrouwen in de kerk hoog in Guatemala. In landelijk onderzoek gaf 62,6 procent van de bevroegden aan dat zij veel vertrouwen heeft in de kerk.⁹⁵ Het christendom is belangrijk voor de sociale cohesie, want het zorgt voor gedeelde identiteit. De meesten zijn rooms-katholiek, een kleiner deel identificeert zich als evangelisch⁹⁶ of andersoortig. Sommige vrouwen identificeren zichzelf niet met een institutionele religie, zij zeggen dat ze 'nada', niets zijn. Jackelin voegt daaraan toe dat ze desondanks sterk gelooft in God.⁹⁷ In de kerken kunnen de vrouwen zich aansluiten bij zondagse samenkomsten, vrouwengroepen, zanggroepen en diaconale projecten. Participatie zorgt voor empowerment, want het versterkt de *agency* van de vrouwen.

Speer, Jackson en Peterson (2001, 725) stellen dat voor verbondenheid de mate van participatie niet bepalend is. Het gevoel van verbondenheid is belangrijker dan participatie voor interactionele empowerment, dat wijst naar hoe mensen hun sociale omgeving zien en hoe zij zichzelf daaraan relateren (Speer, Jackson en Peterson 2001, 727). Deze studie sluit daarbij aan. Vrouwen benadrukken hun verbondenheid met andere kerkleden vooral wanneer de hele eigen familie bij ofwel de evangelisch of de rooms-katholieke kerk behoort. Tania en Maria zijn beiden actief lid van de evangelische kerk. Tania's hele familie is evangelisch en is zeer actief in de kerk. Zij heeft de wens dat niet-evangelischen zich bij hen aansluiten.⁹⁸ Maria is van huis uit rooms-katholiek. Zij spreekt positief over de kerkelijke activiteiten waarin zij participeert, maar zij en haar moeder Celia zeggen beiden dat het niet uitmaakt of je nu evangelisch of rooms-katholiek bent.⁹⁹

---

⁹⁴ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁹⁵ Antwoorden op de vraag: "Alsjeblieft, kijk naar deze kaart en vertel me, voor elk van de groepen, instellingen of mensen op de lijst, hoeveel vertrouwen heb je in hen? - De kerk". Enquête uitgevoerd in 2016 in Guatemala. Verkregen op 8 juni 2018. <http://www.latinobarometro.org/latOnline.jsp>.

⁹⁶ Dit is anders dan een evangelist. Een evangelisch persoon identificeert zich met de evangelische geloofsgemeenschap, terwijl een evangelist het evangelie predikt.

⁹⁷ Informeel gesprek met leensters Angela en Jackelin op 27 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁹⁸ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

⁹⁹ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Concluderend komt de sociale cohesie in de verdrukking door het geweld, het machismo, het alcoholmisbruik en de in- en uitsluitingsprocessen. Vrouwen participeren desondanks wel in de lokale context. Met name de *strong ties* spelen een rol in het sociale leven van de vrouwen. De christelijke identiteit biedt mogelijkheden van participatie en betrokkenheid. De volgende paragraaf toont de economische in- en uitsluitingsprocessen waarmee arme vrouwen te maken krijgen en hoe zij daarmee omgaan.

5.2 Kennis en kunde van microfinanciering

Microfinanciering richt zich op financiële inclusie ter verbetering van het leven van arme mensen (Blumberg 2005; Kabeer 2005). In deze paragraaf krijgt microfinanciering een gezicht. In Santa Catarina Palopó hebben veel mensen een lening. De inwoners hebben daar een sterke mening over gevormd. In deze context doen de lensters hun dagelijkse werk en beheren zij hun lening van Adigua.

5.2.1 Leencultuur in Santa Catarina Palopó

In Santa Catarina Palopó leven veel vrouwen in povere omstandigheden. Vrouwen die in armoede leven, hebben volgens Kabeer (2005, 4710) wereldwijd te maken met institutionele uitsluiting van formele financiële steun, met name in verband met de onmogelijkheid van terugbetaling. Daarnaast komt er veel papierwerk bij kijken. Met drukke handgebaren en een gefrustreerde uitdrukking op haar gezicht vertelt Celia dat zij de papieren van de bank Banrural niet begreep.¹⁰⁰ De vrouwen en hun familieleden vertellen dat er geen financiële instituties in het dorp gevestigd zijn. Om een lening te verkrijgen, gaan ze naar een stad in de buurt zoals Panajachel of Sololá. Volgens Lucia heeft bijna iedereen in het dorp een lening.¹⁰¹ Vrouwen zoals Juana, Angela en Maria kunnen terecht bij microfinancieringsorganisaties, MFO's. "Als men veel geld nodig heeft, verzamelen zich ongeveer acht tot tien deelnemers van een groep. Ze gaan naar Sololá of naar Panajachel om geld te vragen als groep."¹⁰²

Hoewel er geen formele financiële diensten in het dorp gevestigd zijn, bestaan er veel onderling afgesloten leningen die individueel verstrekt worden vanuit persoonlijk kapitaal. Kabeer stelt dat afhankelijkheid van dergelijke informele financiële diensten ervoor zorgt dat arme huishoudens in een vicieuze cirkel van armoede en schuld terechtkomen, onder andere door de hoge woekerrentes (Kabeer

---

¹⁰⁰ Semigestructureerd interview met Celia, moeder van leenster Maria op 10 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁰¹ Semigestructureerd interview met leenster Lucia op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁰² Semigestructureerd interview met leenster Juana op 17 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

2005, 4710). Ruben, een man van middelbare leeftijd wiens zus en nicht in een leengroep zitten, steunt dit argument. Hij zegt dat de overheid de illegale informele leningverstrekkers niet kan controleren.¹⁰³

5.2.2 Microfinanciering in Santa Catarina Palopó

Beck (2017) stelt dat vrouwen in Guatemala zeer goed op de hoogte zijn van de mogelijkheden wat betreft leningen en leningverstrekkers. De kennis in Santa Catarina Palopó beperkt zich echter tot de banken of organisaties waarmee de vrouwen ervaring hebben. Maria heeft sinds twee jaar een lening bij de microfinancieringsorganisatie Adigua en heeft hiervoor samen met haar moeder Celia bij de MFO Genesis Empresarial gezeten. Daar hebben ze een hoog bedrag van 15.000 quetzal (ongeveer 1500 euro) moeten betalen door een wanbetaler in de leengroep, wat hen wantrouwig heeft gemaakt voor microfinanciering in leengroepen.¹⁰⁴ Omdat ze Tania vertrouwt aangezien ze haar kent als gemeentelid van de evangelische kerk, is Maria lid geworden. Leengroepen zijn zo georganiseerd dat de leden zelf zich bezighouden met het screenen van andere leden (Zeller 1998, 600). Voor de verstrekker van de lening is dit positief volgens Zeller (1998), aangezien de groepsleden meer toegang hebben tot informatie over de reputatie, plichtsgevoel en welstand van de aanvrager van de lening. De toegang tot dergelijke informatie verkrijgen vrouwen in de praktijk echter pas tijdens en na deelname. In Santa Catarina Palopó geven veel vrouwen aan dat zij van meerdere leengroepen lid zijn (geweest), tot wel drie, vier of vijf toe. Jackelin en Florinda kennen elkaar van een leengroep van Compartamos, en zitten nu samen in een leengroep van Adigua.¹⁰⁵ Het tekort aan geld voor de aflossing zou volgens Juana de reden zijn om toe te treden tot een extra leengroep. Zij vindt dit een negatieve ontwikkeling, omdat men dan niet in staat is alle leningen af te betalen.¹⁰⁶

In Santa Catarina Palopó heerst een sterk negatief sentiment jegens microfinanciering. De wetenschap dat men door een lening steeds verder in de schulden kan geraken, leidt ertoe dat veel mensen bang zijn om een lening te nemen, meent Tania.¹⁰⁷ Opeenstapeling van schulden is een bedreiging voor de empowerment, want het beperkt de middelen en mogelijkheden van arme mensen (Wereldbank 2002, 14). Volgens Lucia is in haar dorp meer kritiek op microfinanciering dan in andere dorpen. Dit is sterk beïnvloed door de tragische gebeurtenis van een zwangere vrouw die zelfmoord

---

¹⁰³ Open interview met Ruben, broer van leenster Florinda en oom van leenster Samanta op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁰⁴ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁰⁵ Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹⁰⁶ Semigestructureerd interview met leenster Juana op 17 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁰⁷ Open interview met leenster en coördinator Tania op 16 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

heeft gepleegd, ongeveer drie jaar geleden. Naast Lucia vertelden ook Maria, Celia, Angela en Tania over de tragedie.¹⁰⁸ De bewuste vrouw was onderdeel van een leengroep en door opeenvolgende schulden, onbetaalde aflossingen van andere leden van de groep en haar man die haar om haar schulden slecht behandelde – sommige vrouwen stelden dat hij haar sloeg – werd de last voor haar te zwaar. In het huis van de vrouw die haar de lening had aangepraat heeft ze gif ingenomen. Niet veel later overleed ze in het ziekenhuis. Ondanks dat de omgeving van de vrouwen sterk gekant is tegen het nemen van leningen, benadrukken de vrouwen dat zij het uit noodzaak doen.

5.2.3 Leengroepen van Adigua

De leden van de leengroepen in Santa Catarina Palopó investeren de lening in een kleinbedrijf, met name in de verkoop van *típico*. Door de lening kan Lucia voldoende waren opkopen om op straat te verkopen. Voorheen weefde zij in huis en verkocht haar handwerk aan de verkoopsters. Tania vindt haar jaarlijkse lening van 4000 quetzal (ongeveer 400 euro)¹⁰⁹ niet toereikend om haar situatie significant te verbeteren.¹¹⁰ “Alleen bij goed beheer kan de lening succesvol zijn”, zegt Jackelin.¹¹¹ Goed beheer houdt volgens de vrouwen in dat het geld geïnvesteerd wordt in het bedrijf, in plaats van in ‘slechte dingen’ die geen geld opleveren voor de aflossing, zoals voedsel of spullen voor in huis.¹¹² De vrouwen geven aan bang te zijn voor de ‘bevuiling van hun financiële papier’. Daarmee refereren ze aan een algemeen register waarin het aflossingsgedrag van de vrouwen genoteerd staat. Eén wanbetaler in de groep leidt tot een negatieve beschrijving van hen allemaal, denken de vrouwen.¹¹³ De angst voor uitsluiting van een nieuw krediet maakt dat veel vrouwen niet tevreden zijn over het systeem van een groepslening. Tania en Jackelin willen zelfs uit de leengroep stappen en een individuele lening nemen om niet meer

---

¹⁰⁸ Semigestructureerd interview met leenster Lucia op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Semigestructureerd interview met Celia, moeder van leenster Maria op 10 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Semigestructureerd interview met leenster Angela op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁰⁹ Dit is het maximale bedrag dat vrouwen in een groepslening kunnen krijgen. Omgerekend naar dollars is het ongeveer 538 dollar (<https://www.wisselkoers.nl/calculator>, geraadpleegd op 22 juni 2018). Dagelijks is dit 1,5 dollar, wat nog onder de extreme armoedegrens van 2 dollar per dag valt. Op jaarbasis komt er nog rente over het bedrag van de lening dat zij moeten terugbetalen.

¹¹⁰ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹¹¹ Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹¹² Informeel gesprek met leensters van leengroep 2 op 27 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹¹³ De MFO Adigua geeft echter aan alleen de wanbetaler uit te sluiten van een nieuw krediet, zie H4.2.2.

afhankelijk te zijn van het betaalgedrag van de andere vrouwen in de leengroep.¹¹⁴ Door hun zwakke economische positie worden zij echter beperkt in hun mogelijkheden van het lenen bij een bank.

Wat betreft de maandelijkse aflossing zijn de handelwijzen verdeeld. Jackelin doet dagelijks van haar inkomsten ongeveer een vierde in haar spaarpot. Op deze wijze heeft ze aan het einde van de maand altijd voldoende voor de aflossing.¹¹⁵ Andere vrouwen kostte het moeite de aflossing te voldoen. Bij sommigen resulteerde de investering in het kleinbedrijf in te weinig inkomsten, bijvoorbeeld wanneer er te weinig toeristen aankopen deden. Anderen begonnen pas als de aflossing naderde te sparen. Als het niet lukte om op tijd af te betalen, werd uitstel van betaling gevraagd. Toen Juana eens merkte dat ze niet genoeg geld had voor de aflossing, loste ze dat op door van een kennis geld te lenen.¹¹⁶ Dit steunt het argument van Brett (2006) dat het feit dat vrouwen trouw zijn in het terugbetalen, niet begrepen kan worden als maatstaf van de voordelen van microfinanciering in hun leven. Terugbetaling hoeft namelijk geen resultaat van de investering te zijn (Brett 2006, 12). Dit betekent dat de invulling die vrouwen aan 'goed beheer' geven, meer zou moeten inhouden dan investeren alleen.

Inzicht van de vrouwen in het doen en laten van Adigua verschilde sterk per vrouw. Veel vrouwen vinden de rente hoog. Dat is opmerkelijk, want de door hun opgegeven cijfers zitten tussen de drie en de tien procent - terwijl de daadwerkelijke rente ongeveer 29 procent is bij deze groepen.¹¹⁷ Weinig opleiding lijkt hier debet aan te zijn, want Maria zegt hierbij dat zij weinig van rekenen weet.¹¹⁸ Volgens de assessor van Adigua, Rafael, verwarren de vrouwen hun voormalige en huidige lening, en de verschillende leningverstrekkingen met elkaar.¹¹⁹ In principe zijn leengroepen gebaseerd op solidariteit en weinig meer. Toch hebben een aantal leden van leengroep 1, waaronder de coördinator Tania, de gedachte dat zij een borgsteller nodig hebben.¹²⁰ Tania's zus Leila vervult deze functie. Leila vertelde dat zij de functie op zich genomen had terwille van de groep, maar zelf niet de mogelijkheid zou hebben van borgstellen aangezien ze zelf vijf leningen heeft.¹²¹

---

¹¹⁴ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹¹⁵ Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹¹⁶ Semigestructureerd interview met leenster Juana op 17 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹¹⁷ Uit cijfertabel van Natanael, coördinator van de leengroepen van Adigua, op 18 april 2018 in Sololá.

¹¹⁸ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹¹⁹ Formeel gesprek met Rafael, assessor van Adigua, op 13 april 2018 in Sololá.

¹²⁰ Open interview met leenster en coördinator Tania op 16 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹²¹ Open interview met Leila, zus van leenster Tania, op 11 april 2018 in Panajachel.

Vrouwen gebruiken de toegankelijkheid van een financiële dienst voor hun eigen doelen, voornamelijk het gezin vooruit helpen en de kinderen toekomstperspectief geven.¹²² Goed beheer van de lening leidt tot positieve resultaten. Microfinanciering heeft ook invloed op onderlinge sociale verhoudingen. Hoe de vrouwen en hun familieleden kijken naar het verband tussen microfinanciering en sociale cohesie, wordt in het volgende hoofdstuk uitgewerkt.

5.3 Lenen in een sociale omgeving

In dit hoofdstuk komen de verschillende relaties van vrouwen en hun omgeving aan bod in het licht van microfinanciering. Sociale cohesie in de gemeenschap wordt gevormd aan de hand van sociale netwerken (Jackson en Young 2016, 149). Bij het participeren in een leengroep spelen de netwerken een grote rol. ‘*Strong ties*’ betreffen de sterke onderlinge banden binnen een sociaal netwerk, zoals tussen familieleden of vrienden. De ‘*weak ties*’ zijn de minder intieme kennissen, de connecties tussen verschillende sociale netwerken (Granovetter 1973).

5.3.1 Vrouwen en hun partner

“Toen ik de eerste keer een lening nam, zei mijn man: ‘Waarom? Oké, alleen deze keer dan. Bij de volgende keer wil ik je niet meer zien.’ Daarom heb ik met mijn man daarna niet meer van de leningen verteld.”¹²³ Hier spreekt Jackelin die haar man niet op de hoogte heeft gesteld van haar leningen. Zij is niet de enige. In leengroep 1 bleek dat alleen Tania, de coördinator, haar man had verwittigd van haar deelname aan de leengroep. Vrouwen die in een groep een lening aan willen gaan bij Adigua, moeten hun man daarvan op de hoogte stellen. Tania legt uit hoe vrouwen dit omzeilen: “Ze vragen alleen het DPI [identiteitsbewijs] van de echtgenoot, alleen een kopie. De man gaat niet direct ondertekenen op het moment dat ze de lening geven.”¹²⁴ Dit is echter niet zonder risico. De microfinancieringsorganisatie kan namelijk contact opnemen bij de man wanneer de aflossing uitblijft. Tania: “Mijn man werd niet boos toen Adigua hem belde. Maar als het de echtgenoot zou zijn van één van de andere vrouwen, zou er een groot probleem zijn.”¹²⁵ Angst voor een afwijzende tot gewelddadige reactie van de echtgenoot speelt een grote rol in het gebrek aan vertrouwen. Mannen staan afwijzend tegenover de lening omdat

---

¹²² Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹²³ Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹²⁴ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹²⁵ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

zij zelf het inkomen willen verdienen voor het gezin, volgens Gibbons en Luna (2015, 317) een kenmerk van machismo.

Het gebrek aan vertrouwen hoeft niet per definitie iets te zeggen over de kwaliteit van de relatie of de *bonding* sociaal kapitaal tussen partners. Zo is Maria zeer negatief over haar aan de alcohol verslaafde man. Zij heeft de lening voor hem verborgen en vertelt haar familie dat ze het geld verdient door extra veel te werken.¹²⁶ Magda zegt daarentegen veel van haar man te houden ‘die nog maar af en toe het café bezoekt’, maar ook zij durft hem niet te vertellen over de lening.¹²⁷ Tania’s man weet wel van de lening af en wil zijn vrouw de ruimte geven om haar handeltje te exploiteren, maar is niet gelukkig met de situatie.¹²⁸ Participeren in een leengroep is voor de meeste echtgenoten dus een negatief gegeven, wat niet gestimuleerd wordt. Op dit gebied is er geen of weinig vertrouwen en verbondenheid tussen man en vrouw, waardoor betrokkenheid of participatie van de man ook niet mogelijk is.

5.3.2 Vrouwen en hun naaste familie

De steun van familieleden van de vrouw is heel belangrijk voor de vrouw om een lening te dragen. Maria heeft twee banen en werkt daarnaast in haar bedrijfje van brandhoutverkoop, om te zorgen dat ze elke maand voldoende verdient. Zij wenst dat haar schoonouders haar zouden steunen met de zorg voor de kinderen. Door hun steun zou ze de lening meer ervaren als een ontwikkelingsmogelijkheid dan als een last. Toch is ze positief over de lening: “Vóór de lening kon ik mijn kinderen elk een half ei per dag geven, en nu een heel ei.”¹²⁹ Veel familieleden zijn sceptisch over het hebben van een lening. De broer van Florinda, coördinator van leengroep 2, vindt dat Adigua beter zou moeten controleren of vrouwen wel terug kunnen betalen.¹³⁰ Hij wil zijn zus en haar dochter geld lenen wanneer zij geld tekort komen voor de aflossing.¹³¹ Hij helpt alleen familieleden in wie hij vertrouwen heeft en met wie hij goed kan

---

¹²⁶ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹²⁷ Open interview met leenster Magda en haar dochter op 7 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹²⁸ Semigestructureerd interview met Orlando, man van leenster en coördinator Tania, op 16 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹²⁹ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³⁰ Open interview met Ruben, broer van leenster Florinda en oom van leenster Samanta op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³¹ Semigestructureerd interview met leenster Samanta op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

communiceren.¹³² Soms hebben nabije familieleden ook een lening, zoals Maria's moeder Celia. Celia is niet in staat financieel bij te dragen, maar begrijpt wel Maria's motieven om een lening te nemen.

Vrouwen hebben veel vertrouwen in hun familieleden, die vallen onder *strong ties* (Granovetter 1973). Vertrouwen speelt een grote rol bij het toetreden tot de leengroep (Oxoby 2009, 1136). Daardoor zitten er soms verschillende familieleden in dezelfde leengroep. Tania, de coördinator van leengroep 1, zit met haar moeder Lupita en haar tante Consuela in de leengroep. Wanneer er maandelijks afgelost wordt, geeft het geen problemen, vertelt Tania. Maar Consuela heeft de laatste twee maanden niet betaald en dat irriteerde Tania erg, zeker omdat zij nu alleen voor de aflossing heeft betaald. De andere vrouwen in de leengroep hebben daar niet de mogelijkheid toe, zegt Tania.¹³³

5.3.3 Vrouwen en de leengroep

Bij het toetreden tot een leengroep worden de bestaande *strong ties* ingezet. Vrouwen treden niet toe om hun contacten uit te breiden. Zij hebben de lening tot doel. Naast enkele familieleden, worden de groepen met name gevormd door vriendinnen en kennissen. Lucia uit leengroep 1 vertelt: "Tania heeft mij gevraagd mee te doen. Tania's vriendin werkte bij Adigua dus ze wist dat het een goede organisatie was."¹³⁴ Het gebruik van *strong ties* bij het vormen van leengroep 1 betekent niet dat de groep van negen leden veel deelt aan kenmerken. Er was zelfs onduidelijkheid bij de vrouwen hoe groot de leengroep is en wie er lid van zijn.¹³⁵ Mogelijk wordt dit veroorzaakt doordat de vrouwen elkaar in het dagelijks leven weinig tegenkomen, zij niet bijeenkomen voor de betaling en dat ze verspreid over Santa Catarina Palopó en Panajachel wonen. Dit zou niet problematisch hoeven zijn, want waar vrouwen meer *weak ties* verkrijgen, kan het sociaal kapitaal ook groeien (Granovetter 1973). Toch groeit het sociaal kapitaal van de vrouwen in leengroep 1 niet omdat er geen interactie met de *weak ties*, geen 'bridging sociaal kapitaal' (Putnam 2000) plaatsvindt.

Leengroep 2, met Florinda als coördinator, is duidelijk opgericht vanuit bestaande *strong ties*. Van de zes leden waren er vijf namelijk al vriendinnen met elkaar. De interactie tussen deze *strong ties*, door Putnam (2000) 'bonding sociaal kapitaal' genoemd, verloopt op regelmatige basis. Hoewel Adigua vaak zegt dat de leengroep te klein is, willen ze er niet meer leden bij. De vrouwen geven aan dat ze bang

---

¹³² Open interview met Ruben, broer van leenster Florinda en oom van leenster Samanta op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³³ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³⁴ Semigestructureerd interview met leenster Lucia op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³⁵ Semigestructureerd interview met leenster Juana op 17 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

Semigestructureerd interview met leenster Lucia op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

Open interview met leenster Magda en haar dochter op 7 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

zijn iemand erbij te nemen die de lening niet goed beheert.¹³⁶ De leden komen maandelijks bij elkaar voor de betaling. Toch is er dit jaar, na verschillende probleemloze jaren, één lid dat de afgelopen maanden niet betaald heeft. Magdalena heeft Florinda gezegd dat ze aan het eind van het jaar in één keer zal betalen. Omdat ze er niet van op aan kunnen dat dit gebeurt, willen ze haar uit de groep hebben.¹³⁷ Angela noemt Magdalena nog wel haar vriendin, maar ze hebben weinig contact. De sociale cohesie tussen Magdalena en de andere leden van de groep is verslechterd. Magdalena participeert niet langer in de bijeenkomsten.¹³⁸ Met uitzondering van Magdalena vindt er tussen de leden van leengroep 2 wel *bonding* sociaal kapitaal plaats. Maar omdat er geen *bridging* sociaal kapitaal noch communicatie plaatsvindt tussen deze leengroep en andere sociale groepen, groeit ook hun sociaal kapitaal niet.

Huppi en Feder (1990) en Zeller (1998) benadrukken het belang van gedeelde identiteit en vertrouwen in de leengroep voor het welslagen van microfinanciering. Deze studie bevestigt dat beeld niet. Wydick (1999) constateerde in zijn onderzoek naar leengroepen dat bestaande sociale banden en gezamenlijke sociale activiteiten in Guatemala weinig effect hebben op het leningbeheer door de individuen in de groep en door de groep als geheel. De leengroepen 1 en 2 onderschrijven die conclusie. De aanwezige familiebanden of vriendschapsbanden zeggen weinig tot niets over het betaalgedrag. Wel kan onderlinge steun of conflict een microfinancieringsproject beïnvloeden (Beck 2017, 236-237), wat te zien is in leengroep 2. Magdalena betaalt niet en nu wordt mogelijk de volgende lening tegengehouden door Adigua.¹³⁹

5.3.4 Vrouwen en het dorp

Vrouwen ervaren veroordeling van hun dorpsgenoten als zij een lening hebben. Volgens Lucia vinden mensen je arm en onverantwoordelijk, want het geld dat je hebt is niet van jou.¹⁴⁰ Lenen is schuld opbouwen, zeggen de mensen.¹⁴¹ Sommigen zien het zelfs als een vorm van luiheid, met de veronderstelling dat wie leent, niet werkt.¹⁴² Het tegenovergestelde vindt ook plaats. Jackelin vertelt dat haar burens denken dat zij veel geld heeft. Maar het is niet van haar, zegt ze, het is een lening die ze

---

¹³⁶ Informeel gesprek met leensters Florinda, Jackelin en Angela van leengroep 2 op 27 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³⁷ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Florinda op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³⁸ Semigestructureerd interview met leenster Angela op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹³⁹ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Florinda op 11 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴⁰ Semigestructureerd interview met leenster Lucia op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴¹ Open interview met leenster en coördinator Tania op 16 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴² Open interview met leenster Magda en haar dochter op 7 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

maandelijks afbetaalt.¹⁴³ De veroordeling zorgt voor gevoelens van schaamte bij de vrouwen volgens Tania. Zij praten niet graag over de lening met anderen. Tania schaamt zich niet. Zij heeft de lening nodig en bij Adigua kon zij geld vragen, bij anderen niet. Desondanks praat ze er niet over met haar burens of mede-kerkleden.¹⁴⁴

Verscheidene vrouwen geven aan dat zij graag meer zouden investeren in sociale netwerken. De zorg voor het gezin, het werk binnens- en buitenshuis en de noodzaak de lening af te lossen, beperken de mogelijkheden daartoe.¹⁴⁵ “Als je de hele tijd praat, kun je geen geld verdienen”, merkt Jackelin op.¹⁴⁶ Angela’s zus merkt op dat zij juist door de verantwoordelijkheid in het gezin geen tijd heeft om te praten met vrouwen in een leengroep of met mensen van een MFO, en dus geen lening wil.¹⁴⁷

Deel uitmaken van een leengroep zorgt niet vanzelfsprekend voor meer *weak ties*, contacten buiten het eigen netwerk. Toch gebeurt dit in enkele gevallen wel. Maria kon met haar kleine houthandel de lening niet aflossen. Daarom werkt zij nu in de keuken van de basisschool, waar zij nieuwe mensen heeft leren kennen.¹⁴⁸ Lucia heeft met haar lening een kraam gekocht en verkoopt nu dagelijks op de markt, waar ze veel voorbijgangers ontmoet. Daarnaast heeft ze de mogelijkheid handwerk van burens op te kopen, waardoor het contact met hen is uitgebreid.¹⁴⁹

Microfinanciering heeft duidelijk een effect op sociale verhoudingen van vrouwen met een lening. Zij worden gekenmerkt door veel *strong ties* en weinig *weak ties*. Forrest en Kearns (2001, 2141) merkten al op dat sociaal kapitaal “*is important not for its own sake, but for what one does with it, or can attain by it*”. De *strong ties* zijn voor de vrouwen belangrijk in hun dagelijkse sociale leven, maar zorgen op zichzelf niet voor economische of sociale vooruitgang. Soms kan de lening zorgen voor meer *weak ties*.

---

¹⁴³ Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹⁴⁴ Open interview met leenster en coördinator Tania op 16 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴⁵ Semigestructureerd interview met leenster en coördinator Tania op 22 maart 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴⁶ Open interview met leenster Jackelin op 18 april 2018 in Panajachel.

¹⁴⁷ Semigestructureerd interview met leenster Angela en haar zus op 4 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴⁸ Semigestructureerd interview met leenster Maria op 3 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

¹⁴⁹ Semigestructureerd interview met leenster Lucia op 5 april 2018 in Santa Catarina Palopó.

H6 CONCLUSIE

In deze studie leveren wij een bijdrage aan het kennisveld omtrent de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie. Deze relatie hebben wij onderzocht in het dorp Santa Catarina Palopó in Guatemala. Sociale cohesie is volgens de Wereldbank (Jackson en Young 2016, 150) van belangrijke waarde voor ontwikkeling. Sociaal kapitaal is volgens Nahapiet en Ghoshal (1998 in Ansari, Munir en Gregg 2012, 815) een noodzakelijk ingrediënt voor ontwikkeling van de gemeenschap, doordat het een brug slaat tussen armen en hulpmiddelen die beschikbaar zijn via externe groepen of instellingen. Microfinanciering leidt volgens Kabeer (2005, 4716) tot directe economische en sociale verbeteringen binnen het huishouden en tot veranderingen in relaties in de grotere gemeenschap. Hoe de wederzijdse uitwisseling tussen sociale cohesie en microfinanciering zich manifesteert in Santa Catarina Palopó, concluderen wij in dit hoofdstuk.

6.1 Sociale cohesie en microfinanciering

Sociale cohesie is volgens Chan, To en Chan (2006) de betrokkenheid en participatie van en vertrouwen tussen leden van een gemeenschap. Dit vereist stabiliteit, samenwerking tussen groepen, een gedeelde identiteit en een gevoel van verbondenheid (Chan, To en Chan 2006, 289). De dimensies van sociale cohesie zijn terug te zien in Santa Catarina Palopó.

6.1.1 Sociale cohesie in Santa Catarina Palopó

De dorpelingen vinden een gedeelde identiteit in hun Maya-afkomst en in het christendom, hetzij rooms-katholiek of evangelisch. Verbondenheid voelen de vrouwen voornamelijk met hun *strong ties* (Granovetter 1973), zoals familieleden en enkele burens. Uit het dorp blijkt ook dat verbondenheid vooral binnen één sociale groep te vinden is, wat duidt op *bonding* sociaal kapitaal (Putnam 2000). Dit vindt onder andere plaats bij de rooms-katholieken, bij de evangelischen en bij families. Hechte families of inheemse groepen leggen volgens Narayan (1999, 35) de basis voor sociaal en economisch welzijn, maar sociale cohesie kan enkel bereikt worden wanneer deze groepen ook verbindingen aangaan met andere sociale groepen. Naast *bonding* sociaal kapitaal, is daarom ook *bridging* sociaal kapitaal (Putnam 2000) nodig. De verbindingen tussen verschillende sociale groepen, *bridging* sociaal kapitaal, zijn minder sterk aanwezig in het dorp. Sociaal kapitaal wordt in het dorp in sommige gevallen ingezet om een andere sociale groep, zoals een andere familie, uit te sluiten. Doordat niet beide vormen van sociaal kapitaal

aanwezig zijn, is er in Santa Catarina Palopó geen sprake van een sterke sociale cohesie. Binnen de sociale groepen worden de sociale relaties bemoeilijkt. De vrouwen geven aan dat de gezinsbanden verslechteren door huiselijk geweld en alcoholisme. Er is een organisatie in het dorp aanwezig, genaamd Ademkan, die vrouwen probeert te beschermen tegen onder andere huiselijk geweld. Tijdens het onderzoek zijn wij niet te weten gekomen of het sociale netwerk van de vrouwen hen bescherming biedt tegen deze problematiek.

Van vertrouwen tussen leden van het dorp, wat sociale cohesie kan bevorderen, is weinig sprake. Doordat het een klein, dicht op elkaar gebouwd dorp is, kent bijna iedereen elkaar. Er is sprake van sociale controle die er volgens de dorpingen toe leidt dat er geen privacy is en er volgens de vrouwen veel geroddeld wordt in het dorp. Vertrouwen in lokale leiders is er evenmin. De leiders zijn volgens de dorpingen uit op bevordering van hun eigen economische positie en maken hun beloften niet waar.

Participatie, een ander element van sociale cohesie, vindt plaats door middel van verschillende verenigingen en coöperaties in Santa Catarina Palopó. Deze verenigingen, zoals de visserijcoöperatie, zorgen voor een versterking tussen verschillende sociale netwerken, de *weak ties*. Wij vragen ons af of dit leidt tot *bridging* sociaal kapitaal en daarmee sociale cohesie in het dorp, omdat de verbindingen voornamelijk gevormd worden in één homogene groep. Participatie van vrouwen bij besluitvorming in het publieke domein vindt weinig plaats in Santa Catarina Palopó. De reden hiervoor is het *machismo* wat volgens Gibbons en Luna (2015, 317) zorgt voor genderongelijkheid in Guatemala. Vrouwengroepen waarin vrouwen de mogelijkheid hebben tot participatie verzetten zich tegen de aanwezige genderongelijkheid. De vrouwengroepen willen vrouwen een plek geven in het publieke domein. Hier vindt empowerment plaats door het uitdagen van bestaande machtsverhoudingen die vrouwen onderdrukken, wat volgens Batliwala (1994, 130) onderdeel is van empowerment.

Over de mate van sociale cohesie in de loop van de tijd verschilt de mening van de vrouwen van de andere dorpsgenoten en lokale instituties. Enkele vrouwen geven aan dat de sociale cohesie is toegenomen. De dorpsgenoten en lokale instituties menen echter dat de sociale cohesie juist is afgenomen. Er is volgens hen een individuele cultuur ontstaan waarbij ieder voor zichzelf handelt.

6.1.2 Effect van sociale cohesie op microfinanciering

Sociale omstandigheden hebben invloed op microfinanciering. Uit het voorgaande blijkt dat de sociale cohesie in Santa Catarina Palopó vrij laag is. Dit werkt door in microfinanciering. De sociale controle,

mede veroorzaakt door de bevolkingsdichtheid, zorgt ervoor dat bij bekendmaking van een lening of schuld het sociale netwerk van een vrouw beschadigt raakt. Deze vrouwen bouwen een slechte reputatie op in het dorp en trekken zich uit schaamte terug uit het dorpsleven, waardoor hun *weak ties* afnemen. Het bredere sociale netwerk, waaronder de familie, speelt een rol voor hoe vrouwen omgaan met microfinanciering. De steun van familieleden maakt het de vrouw makkelijker om met de lening om te gaan. De familieleden kunnen praktisch helpen, maar ook moreel wanneer zij begrip opbrengen voor de lening. In het private domein ontbreekt de steun van echtgenoten die niet toelaten dat hun vrouwen deelnemen aan microfinanciering vanwege *machismo*. De lening zorgt er volgens mannen voor dat vrouwen hun huishoudelijke taken verzaken. Uit onze studie is gebleken dat vrouwen vaak een lening afsluiten zonder hun echtgenoot op de hoogte te stellen. Adigua verplicht de vrouwen hun mannen in te lichten van de lening, maar zij weten dit te omzeilen. De vrouwen gebruiken hun *agency* (Kabeer 1999, 437) om zich te verzetten tegen de bestaande machtsverhoudingen. Deze vorm van empowerment legt druk op de sociale verhoudingen en op het moreel van de vrouw. Vrouwen zijn bang voor een afwijzende tot gewelddadige reactie van de echtgenoot als hij erachter komt.

Vrouwen zetten hun sociale netwerk in om toe te kunnen treden tot de leengroepen van Adigua. *Strong ties*, de familieleden, vriendinnen en mede-kerkleden, zijn leidend. Het vertrouwen dat de vrouwen in hen hebben speelt een rol voor het toetreden tot een leengroep, zoals Oxoby (2009, 1136) al aangeeft. Hiermee bevestigt onze studie wat Wydick, Hayes en Kempf (2011) zeggen, namelijk dat netwerken uit de buurt, de kerk en het gehele dorp te maken hebben met welke bron van microfinanciering gekozen wordt. Bij het toetreden tot een leengroep kennen vrouwen niet altijd alle andere leden van de groep. Volgens Zeller (1998, 600) zouden leden bij het screenen van andere leden toegang hebben tot informatie over de financiële reputatie van die personen. De toegang tot deze informatie verkrijgen vrouwen in onze studie pas na positieve dan wel negatieve ervaring. Aanwezige *strong* en *weak ties* binnen de onderzochte leengroepen zeggen weinig tot niets over het betaalgedrag. Dit is in overeenstemming met wat Wydick (1999) constateerde in zijn onderzoek, waarin hij vond dat bestaande sociale banden in Guatemala weinig effect hebben op het presteren en het gedrag van de leengroep. Dat homogeniteit in een leengroep waarin leden veel kenmerken delen, zoals sociale klasse of etniciteit, cruciaal is voor een leengroep om succes te hebben (Huppi en Feder 1990, 192; Zeller 1998, 602-604), hebben wij in deze studie niet gevonden.

6.2 Microfinanciering en sociale cohesie

In Santa Catarina Palopó hebben veel mensen een lening. Aan de behoefte van een lening kan voldaan worden bij de formele of informele financiële diensten die geld verlenen binnen en buiten het dorp. Binnen de formele diensten vallen ook de organisaties die microkredieten verlenen.

6.2.1 Microfinanciering in Santa Catarina Palopó

Microfinanciering beoogt als ontwikkelingsstrategie de financiële inclusie van arme mensen tot formele diensten (Blumberg 2005; Kabeer 2005). De Janvry et al. (2003, 57) merkten op dat initiatieven van microfinanciering zijn uitgegroeid tot een ongereguleerd systeem dat in stand gehouden wordt door de diverse betrokken partijen. In Guatemala bestaat geen nationale regulering van de verstrekkers van microfinanciering. In de context van deze studie leidt dit ertoe dat microfinancieringsorganisaties (MFO's) net als informele financiële diensten woekerrentes kunnen vragen (Kabeer 2005, 4710) zonder dat daar sancties op komen. Sommige MFO's kunnen buitensporige druk op vrouwen leggen door het lage scholingsniveau van de vrouwen te misbruiken of zelfs door geweld toe te passen. Lenen bij microfinancieringsorganisaties kan leiden tot *sobreendeudamiento*, een opeenstapeling van schulden bij verschillende MFO's. Daarnaast is het succesvol aflossen van een lening bij een MFO geen indicatie voor inclusie in het formele bankensysteem van een leenster, door de beperkte vooruitgang na microfinanciering.

Adigua is een formele financiële NGO die zich middels microfinanciering richt op integrale ontwikkeling. Adigua verstrekt individuele leningen aan kleine ondernemers en boeren en groepsleningen aan vrouwen. De leengroepen zijn gebaseerd op solidariteit en bedoeld voor vrouwen. Adigua steunt de veronderstelling van Blumberg (2005, 2) dat vrouwen de beste doelgroep zijn voor economische empowerment. De vrouwen hoeven niet in het bezit te zijn van een huis of een stuk grond als voorwaarde van de lening. Daardoor bereikt Adigua ook arme vrouwen. Toch zijn er wel voorwaarden zoals een elektriciteitsrekening. Dit betekent dat de allerarmste vrouwen die geen elektriciteit kunnen betalen, uitgesloten worden. De beoogde inclusie om ook de allerarmsten te bereiken (Kabeer 2005, 4710) is in deze zin beperkt, maar de door Adigua opgestelde regels zijn om de draagcapaciteit van de vrouw te beschermen. Adigua wil *sobreendeudamiento* tegengaan. Vrouwen mogen daarom maximaal bij drie andere MFO's een lening hebben. De meting van de draagcapaciteit leidt tot een beperkte hoogte van de lening per jaar, waardoor de ontvangers niet altijd tevreden zijn met het resultaat. De organisatie is transparant naar haar leners toe over de rente, maar vrouwen verwarren deze met rentes

van andere leningen die zij hebben. De MFO neigt naar de holistische benadering van Beck (2017) omdat zij trainingen, genaamd *capacitaciones*, voor de ontvangers van microfinanciering willen geven. Door tekort aan fondsen zijn die echter tijdelijk stopgezet.

6.2.2 Effect van microfinanciering op sociale cohesie

De leengroepen hebben voor de vrouwen economische en sociale consequenties (Kabeer 2005, 4711). Vrouwen treden om de lening toe in een leengroep, en niet vanwege verrijking van hun sociale contacten. Wydick (1999, 475) stelt dat leengroepen functioneren door een vorm van sociale cohesie die losstaat van eerdere bestaande contacten. Dit hebben wij gedeeltelijk teruggezien. Bij het toetreden tot een leengroep worden bestaande contacten wel gebruikt¹⁵⁰, maar binnen de leengroep krijgen de contacten een eigen dimensie. Binnen de leengroepen vindt er soms *bonding* sociaal kapitaal plaats. Tussen de leengroep en andere sociale groepen vindt geen *bridging* sociaal kapitaal plaats. Het aflossingsgedrag van de vrouwen heeft veel invloed op de sociale relatie die zij met elkaar hebben. De leden van leengroepen dreigen de wanbetalers met uitzetting uit de groep, ongeacht de reeds bestaande familie- of vriendschapsband. De persoonlijke relaties worden in dat geval negatief beïnvloed. Het vertrouwen in de leden van de leengroep hangt af van de ervaring die zij hebben met deze of andere leengroepen. De kennis en kunde van microfinanciering neemt toe bij meer ervaring met verschillende MFO's, ongeacht of die leningen afgelost zijn of niet.

De lening heeft voor de vrouwen ook effect op hun sociale contacten buiten de leengroep. De vrouwen hebben, zoals Jackson en Young (2016, 50) zeggen over arme mensen, met name veel *strong ties*. Het vermogen van mensen om strategische levenskeuzes te maken, wat volgens Kabeer (1999, 437) essentieel is voor empowerment, kan toenemen door de lening. Met goed resultaat van de lening kan de vrouw haar familie helpen door onder andere huisvesting en scholing te betalen, volgens de dorpsgenoten. Wagner et al. (2002, 721) stellen dat wanneer economische voorspoed gedeeld wordt met andere leden van de gemeenschap dit bijdraagt aan de sociale cohesie. De *weak ties* contacten van de vrouwen verbeteren door de lening. Financiële vooruitgang zorgt ervoor dat zij handwerk van burens opkopen. In het verwerven van klanten creëren de vrouwen ook verbindingen met andere dorpingen.

Het effect van microfinanciering op sociale cohesie staat in verband met de wijze van leningbeheer. Goed beheer is volgens Adigua, de dorpingen en de vrouwen essentieel om positief resultaat te hebben. De dorpingen stellen dat de vrouwen de kennis en kunde in huis moeten hebben

---

¹⁵⁰ Zoals geconcludeerd in H6.1.2.

om aan de aflossing te voldoen. Adigua vraagt een investeringsplan van de vrouwen, die er goed bewust van zijn dat zij de lening moeten investeren in hun kleinbedrijf. De aflossing wordt echter niet altijd betaald uit het resultaat van de investering, zoals Brett (2006) al eerder signaleerde in zijn onderzoek. Goed beheer lijkt daarom ook in te houden dat vrouwen leren de lening af te lossen vanuit de rendementen van de investering. Wanbeheer daarentegen leidt tot afbreuk van de sociale cohesie, zeker van de *weak ties* en soms van de *strong ties*. Wanbeheer houdt in dat de lening gebruikt wordt om eten en kleding te kopen, wat Adigua 'zelfvoorziening' noemt, of dat de aflossing uitblijft. Dorpelingen hebben een negatieve houding jegens het hebben van een lening omdat het geassocieerd wordt met schulden en onverantwoordelijkheid, wat bij vrouwen zorgt voor schaamte of in extreem geval depressie en zelfmoord. Kennis en kunde van microfinanciering delen zij hierdoor slechts beperkt.

Sobreendeudamiento heeft een zeer negatief effect op de sociale cohesie, met op het dieptepunt depressie en zelfmoord. Bij wanbeheer kan microfinanciering zich ontwikkelen tot onderdeel van het probleem, namelijk de vicieuze cirkel van armoede en schuld (Kabeer 2005, 4710). Wanbeheer in ons onderzoek lijkt ook in te houden dat een vrouw een nieuwe lening afsluit om de andere af te betalen. Een vrouw maakt dan gebruik van haar *agency*, maar dit leidt niet tot empowerment omdat de mogelijkheid van keuzes maken door de vermeerdering van de schulden beperkt wordt. Adigua sluit de vrouw bij wanbeheer uit van een opvolgende lening om diepere schulden te voorkomen, maar dat blijkt niet voldoende om *sobreendeudamiento* tegen te houden. Vrouwen kunnen zich dan wenden tot MFO's die helemaal geen rekening houden met de draagcapaciteit van de vrouw of woekerrentes vragen.

In deze studie concluderen wij dat sociale cohesie en microfinanciering elkaar wederzijds beïnvloeden. De lage sociale cohesie in Santa Catarina Palopó heeft een negatief effect op de uitvoering en gevolg van microfinanciering. Het lage niveau van vertrouwen en de sociale controle gecombineerd met een negatieve visie op microfinanciering, leiden tot weinig steun aan de leners. Sociale netwerken worden pragmatisch ingezet bij microfinanciering. Adigua is een microfinancieringsorganisatie die in haar beleid *sobreendeudamiento* probeert te voorkomen. Microfinanciering kan een dorp verbinden en tegelijkertijd verdelen. Afhankelijk van de wijze van het beheer van de lening kan het sociaal kapitaal groeien of afnemen. Voor de relatie tussen sociale cohesie en microfinanciering betekent dit dat hier geen eenduidig antwoord op gegeven kan worden.

6.3 Beperkingen en aanbevelingen voor nieuw onderzoek

Belangrijk om op te merken zijn de beperkingen van dit onderzoek die mogelijk van invloed zijn geweest op de uitkomsten. Ten eerste is het onderzoek van korte duur geweest, namelijk drie maanden. Deze tijdsspanne zorgde voor te weinig ruimte om de wederzijdse relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie uit te diepen. Ten tweede bemoeilijkte de vertrouwelijkheid van de thematiek ons onderzoek. Respondenten gaven niet altijd toegang tot personen uit hun sociale netwerk. Wij waren daardoor niet in de gelegenheid met voldoende omstanders te reflecteren op onze onderzoeksvragen. Wij hebben niet altijd in kaart kunnen brengen welke rol het sociale netwerk van de vrouwen speelt wat betreft de lening. Uitdieping van welke rol de steun van familieleden speelt voor de vrouwen wat betreft hun lening, kan meer inzicht geven in de relatie tussen sociale cohesie en microfinanciering. Welk sociaal effect de lening heeft op het gezin, zou door onderzoek met de echtgenoten en de kinderen beter in kaart kunnen worden gebracht. De rol van het sociale netwerk betreft beide de impact van sociale cohesie op microfinanciering, en de impact van microfinanciering op sociale cohesie. Naar onze mening is uitgebreider en langduriger onderzoek naar deze thema's nodig, waarbij meer mogelijkheid is tot het opbouwen van rapport om het probleem van vertrouwelijkheid te verminderen. Op deze wijze draagt het onderzoek bij aan een dieper inzicht met betrekking tot de relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie.

6.4 Aanbevelingen voor MFO's

De relatie tussen microfinanciering en sociale cohesie is sterk afhankelijk van de omgang met de lening, beide door de leningverstrekker en de leningontvangers. Wij willen MFO's aanbevelingen geven ter verbetering van de uitvoering van microfinanciering. Ons onderzoek is echter contextafhankelijk waardoor de aanbevelingen niet algemeen toepasbaar zijn.

Ten eerste steunen wij Brett (2006) in zijn stelling dat een maandelijkse aflossing niet vanzelfsprekend een teken is van goed financieel beheer. Om te weten of het financieel beheer van en het sociale draagvlak voor de lening in orde is, raden wij MFO's aan te investeren in meer sociaal toezicht. Assessoren moeten zich interesseren voor het sociale leven van de leensters tijdens frequentere en langduriger bezoeken. De vrouwen zullen mogelijk door het opgebouwde vertrouwen transparanter zijn naar de organisatie over hun handelen wat betreft de investering van het geld en de maandelijkse aflossing.

Ten tweede adviseren wij dat er meer contact is tussen de vrouwen door middel van de

bijeenkomsten. Maandelijks bij elkaar komen zorgt ervoor dat vrouwen hun relaties verdiepen en de kennis en kunde met elkaar kunnen delen over het beheer van de lening (Kabeer 2005, 4711). De 'weak ties' (Granovetter 1973) van de vrouwen kunnen groeien door het leren kennen van elkaars netwerken. Doordat zij in vergelijkbare situaties verkeren, kunnen zij elkaar morele en praktische steun geven. De maandelijkse bijeenkomsten kunnen voor de assessor naast het ophalen van het geld ook dienen om de vrouwen te adviseren wat betreft microfinanciering en financieel en sociaal beheer van de lening.

Wij hopen dat MFO's zich bewust worden van welke rol sociale cohesie heeft met betrekking tot microfinanciering, zodat dit vervolgens ten positieve kan doorsijpelen naar de ontvangers van microfinanciering. Het welzijn van de leninghouders kan zo beter worden gemonitord en de kans op een succesvol gevolg, financieel maar ook sociaal, van de lening zal stijgen.

LITERATUURLIJST

Ansari, Shahzad, Kamal Munir and Tricia Gregg, T. 2012. "Impact at the 'bottom of the pyramid: the role of social capital in capability development and community empowerment." *Journal of Management Studies* 49(4):813-842.

Batliwala, S. 1994. "The Meaning of Women's Empowerment: new concepts form action", In *Population Policies Reconsidered: Health, Empowerment and Rights*, edited by Gita Sen, Adrienne Germain and Lincoln C. Chen, 127-138. Boston: Harvard University Press.

Beck, Erin. 2017. "Reconsidering Women's Empowerment: the Contradictory Effects of Microfinance for Guatemalan Women." *Studies in Comparative International Development* 52(2):217-241.

Bellino, Michelle J. 2015 "The risks we are willing to take: Youth civic development in "postwar" Guatemala." *Harvard Educational Review* 85(4):537-561.

Beristain, Carlos M. 1998. "Guatemala Nunca Más." *Revista Migraciones Forzadas* 3:23-26.

Bessel, Sharon. 2001. "Social Cohesion and Conflict Management: Rethinking the Issues Using a Gender-Sensitive Lens." In *Social cohesion and conflict prevention in Asia: managing diversity through development*, edited by Nat J. Colletta, Teck Ghee Lim and Anita Kelles-Viitanen, 183 - 218. Washington, DC: World Bank Publications.

Blumberg, Rae Lesser. 2005 "Women's economic empowerment as the "magic potion" of development." Paper presented at the 100th Annual Meeting of the American Sociological Association, Philadelphia, August 2005.

Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Boeije, Hennie R. 2010. *Analysis in qualitative research*. Los Angeles: SAGE.

Brau, James C., Shon Hiatt, and Warner Woodworth. 2009. "Evaluating impacts of microfinance institutions using Guatemalan data." *Managerial Finance* 35(12):953-74.

Brett, John A. 2006. "We sacrifice and eat less: the structural complexities of microfinance participation." *Human Organization* 65(1):8-19.

Canada. 2016. *Women's economic empowerment guidance note*. Ottawa: Global Affairs Canada.

CEH. 1999. *Guatemala Memoria del Silencio, Comisión para el Esclarecimiento Histórico*. Guatemala: CEH.

Chan, Joseph, To, Ho-Pong, and Chan, Elaine. 2006. "Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research". *Social indicators research* 75(2):273-302.

Charrad, M. M. 2010. "Women's agency across cultures: Conceptualizing strengths and boundaries." *Women's Studies International forum* 33:517-522.

De Janvry, Alain, Elisabeth Sadoulet, Craig McIntosh, Bruce Wydick, Jill Luoto, Gustavo Gordillo and Guilherme Schuetz. 2003. *Credit bureaus and the rural microfinance sector: Peru, Guatemala, and Bolivia. Collaborative Research Support Program. The University of California and The FAO Office for Latin America*.

Eklinder-Frick, Jens, Eriksson, Lars-Torsten., and Hallén, Lars. 2011. "Bridging and bonding forms of social capital in a regional strategic network." *Industrial Marketing Management* 40(6):994-1003.

Escobar, Arturo. 1991. "Anthropology and the development encounter: the making and marketing of development anthropology." *American Ethnologist* 18(4):658-682.

Escobar, Arturo. 1995. *Encountering development: the making and unmaking of the third world*. Princeton University Press.

Forrest, Ray, and Ade Kearns. 2001. "Social cohesion, social capital and the neighbourhood." *Urban studies* 38(12):2125-2143.

Gardner, Katy, and David Lewis. 1996. *Anthropology, development and the post-modern challenge*. London: Pluto Press.

Gibbons, Judith L., and Sandra E. Luna. 2015. "For Men Life is Hard, for Women Life is Harder: Gender Roles in Central America." *Psychology of Gender Through the Lens of Culture* 307-25.

Giddens, Anthony. 1984. *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Berkeley: University of California Press.

Gizelis, Theodora-Ismene. 2009. "Gender empowerment and United Nations peacebuilding." *Journal of Peace Research* 46(4):505-523.

Gow, David D. 2002. "Anthropology and development: Evil twin or moral narrative?." *Human Organization* 61(4):299-313.

Granovetter, Mark S. 1973. "The strength of weak ties." *American journal of sociology* 78(6):1360-1380.

Grillo, Ralph D. 2002. "Anthropologists and development." *The companion to development studies* 54-58.

Haynes, Jeffrey. 2008. *Development studies*. Polity.

Huppi, Monika, and Gershon Feder. 1990. "The Role Of Groups And Credit Cooperatives In Rural Lending." *The World Bank Research Observer* 5(2):187-204.

Jackson, Laurel, and Louise Young. 2016. "When business networks "kill" social networks: A case study in Bangladesh." *Industrial Marketing Management* 58:148-161.

Kabeer, Naila. 1999. "Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's

empowerment." *Development and change* 30(3): 435-464.

Kabeer, Naila. 2005. "Is microfinance a 'magic bullet' for women's empowerment? Analysis of findings from South Asia." *Economic and Political weekly* 4709-4718.

Kellett, Nicole. C. 2011. "Microfinance and Economic Inequality in the Peruvian Highlands." *Ethnology* 50(3): 259-279.

Krook, Mona L., and Jacqui True. 2012. "Rethinking the life cycles of international norms: The United Nations and the global promotion of gender equality." *European Journal of International Relations* 18(1):103-127.

Little, Walter. E. 2004. *Mayas in the marketplace: Tourism, globalization, and cultural identity*. Austin: University of Texas Press.

Manz, Beatriz. 2008. "The continuum of violence in post-war Guatemala." *Social Analysis* 52(2):151-164.

Mohan, Giles. 2002. "Participatory development." *The companion to development studies* 49-53.

Moser, Caroline O., and Cathy McIlwaine. 2001. *Violence in a post-conflict context: urban poor perceptions from Guatemala*. World Bank Publications.

Musalo, Karen, and Blaine Bookey. 2014. "Crimes without punishment: An update on violence against women and impunity in Guatemala." *Social Justice* 40(4 (134):106-117.

Nakaya, Sumie. 2003. "Women and gender equality in peace processes: From women at the negotiating table to postwar structural reforms in Guatemala and Somalia." *Global Governance* 9(4):459-476.

Narayan-Parker, Deepa. 1999. "Bonds and bridges: Social capital and poverty." *Social Capital and Economic Development*. Vol. 2167. World Bank Publications.

Ogrodnik, Corinne and Silvia Borzutzky. 2011. "Women under attack: Violence and poverty in Guatemala." *Journal of International Women's Studies* 12(1):55.

Oost, Heinze, and Angela Markenhof. 2009. *Een onderzoek voorbereiden*. Baarn: HBUitgevers.

Oxoby, Robert. 2009. "Understanding social inclusion, social cohesion, and social capital." *International Journal of Social Economics* 36(12):1133-152.

Peterson, N. Andrew and Joseph Hughey. 2004. "Social cohesion and intrapersonal empowerment: gender as moderator." *Health Education Research* 19(5):533-42.

Potter, Robert B., Tony Binns, and Jennifer A. Elliott. 2008. *Geographies of development: An introduction to development studies*. London: Pearson Education.

Putnam, Robert D. 2000. "Bowling alone: America's declining social capital." *Culture and politics* 223-234.

Rankin, Katherine N. 2002. "Social Capital, Microfinance, and the Politics of Development." *Feminist Economics* 8(1):1-24.

Sen, Amartya. 1999. *Freedom as development*. Oxford: Oxford University Press.

Sewell Jr, William H. 1992. "A theory of structure: Duality, agency, and transformation." *American journal of sociology* 98(1):1-29.

Smith, Timothy J., and Thomas A. Offit. 2010. "Confronting violence in postwar Guatemala: an introduction." *The Journal of Latin American and Caribbean Anthropology* 15(1):1-15.

Speer, Paul W., Courtney B. Jackson, and N. Andrew Peterson. 2001. "The Relationship between Social Cohesion and Empowerment: Support and New Implications for Theory." *Health Education & Behavior* 28(6):716-32.

Thomas, Alan, and Tim Allen. 2000. *Poverty and Development into the 21st Century*. Oxford University Press.

Wagner, Fernando, David B. Diaz, Aída L. Lopez, Ma. Elena Collado and Evelyn Aldaz. 2002. "Social cohesion, cultural identity, and drug use in Mexican rural communities." *Substance use & misuse*, 37(5-7):715-747.

World Bank. 2002. *Empowerment and poverty reduction: A sourcebook*. Washington, DC: World Bank.

World Bank. 2004. *Poverty in Guatemala*. World Bank Country Study. Washington, DC: World Bank.

Wydick, Bruce. 1999. "Can social cohesion be harnessed to repair market failures? Evidence from group lending in Guatemala." *The Economic Journal* 109(457):463-475.

Wydick, Bruce, Harmony Karp Hayes, and Sarah Hilliker Kempf. 2011. "Social networks, neighborhood effects, and credit access: evidence from rural Guatemala." *World Development* 39(6):974-982.

Zeller, Manfred. 1998. "Determinants of Repayment Performance in Credit Groups: The Role of Program Design, Intragroup Risk Pooling, and Social Cohesion." *Economic Development and Cultural Change* 46(3):599-620.

BIJLAGE 1 RESUMEN

Este estudio trata de la relación entre las microfinanzas y la cohesión social en Santa Catarina Palopó, Guatemala. La investigación fue hecha por Gerline Kuijt y Linda Vega Mena - van der Hoek, con la ayuda de la ONG Adigua, en los meses Febrero, Marzo y Abril 2018. La investigación es complementaria. Por un lado Gerline investigó a las mujeres que tienen un crédito y a sus familiares. Por otro lado Linda se enfocó en los pobladores y en las instituciones locales presentes.

Los estudios anteriores se centraron en el efecto material de las microfinanzas para las personas con bajos recursos. De acuerdo con el Banco Mundial, la parte social es muy importante para que las personas pobres alcancen desarrollo. Aun así, hasta el momento la situación social presente y las consecuencias sociales de las microfinanzas no han obtenido suficiente atención de las ciencias sociales ni de muchas organizaciones de microfinanzas. Por esta razón, nosotras nos sentimos llamadas, para llenar ese vacío con nuestra investigación. Para investigar la cohesión social, usábamos la definición de Chan, To y Chan (2006): la cohesión social es el involucramiento y la participación de y confianza entre los miembros en una comunidad. Esto exige la estabilidad, la cooperación, la identidad compartida y un sentimiento de conectividad.

La cohesión social en Santa Catarina Palopó es mínima. Aunque comparten la misma identidad y la misma religión cristiana, sea evangélico o católico, no hace que los pobladores estén muy conectados. Se conectan dentro un mismo grupo, como su misma comunidad religiosa o la familia. Pero no se relacionan mucho entre los diferentes grupos que están presente en el pueblo. Esto se puede ver en que no todos participan en las fiestas comunitarias y también existe una división entre las familias grandes en el pueblo. La división se presenta cuando hay conflictos o elecciones municipales. La confianza es poca entre los pobladores, y de igual manera hacia los líderes locales. Los pobladores dicen que sus líderes municipales no cumplen sus promesas, porque solo buscan su propio bienestar. La integración de la familia también puede disminuir a causa del alcoholismo o de la violencia doméstica. La mayoría de los pobladores concluyeron que la cohesión social en el pueblo ha disminuido y que existe una cultura individualista donde cada una vela por si mismo.

Tener un crédito es mal visto por los pobladores de Santa Catarina Palopó. Primero, porque los hombres opinan que las mujeres por el crédito descuidan a sus hijos y el trabajo en el hogar, todo esto es un reflejo del machismo. Segundo, los pobladores asocian el crédito con el ser irresponsable y con tener deuda hasta caer en el sobreendeudamiento. Esto resulta en que las personas que tienen crédito

no sienten la libertad para hablar sobre su crédito, se sienten avergonzadas. Sin embargo, tener un crédito es común. Mucha gente tiene un crédito, sea formal con una institución o informal con otro habitante del pueblo. Sin embargo, el conocimiento sobre las instituciones de microfinanzas y el funcionamiento de los créditos es baja. Los pobladores indican que existen instituciones microfinancieras que abusan de la ignorancia de las personas y de la barrera lingüística para poder establecer un crédito. Hasta existen asesores de crédito que con violencia presionan a las clientas para que paguen el crédito en tiempo.

Adigua es una de las organizaciones que otorgan microcréditos en Santa Catarina Palopó. Existen varios grupos de mujeres que acceden a sacar un crédito. Sin un crédito grupal es difícil obtener un crédito por su pobreza y su baja garantía de devolver el dinero. Un crédito grupal tiene la consecuencia de que los miembros tienen una responsabilidad compartida. La solidaridad es la garantía única para devolver el crédito. La cohesión social en los grupos en Santa Catarina Palopó difiere mucho. La composición no tiene un efecto grande en el manejo del grupo. Saber cómo es el pago de todos los miembros es importante para hacer la responsabilidad grupal. Atender las reuniones cada mes puede tener un efecto positivo en la cohesión social del grupo. Cuando no se juntan mensualmente, la responsabilidad pesa más para la coordinadora y menos para el grupo total. Si una mujer no solventa sus deudas mensualmente, las otras mujeres la excluyen al fin del año cuando renuevan el crédito con la organización de microfinanzas. Esto tiene un efecto negativo entre las relaciones sociales de los miembros del grupo. La organización también puede excluir una clienta por su mal récord crediticio, este récord está guardado en un registro general.

Los efectos sociales de las microfinanzas existen en varios niveles. Primero, para la calidad de vida de las clientas mismas. Los pobladores dicen que las clientas por el crédito se pueden sentir más felices porque manejan un poco más de capital. Al otro lado si no manejan bien el crédito les puede dar estrés y hasta problemas de la salud. Segundo, la integración de la familia puede bajar a causa del crédito, porque el aumento de la carga de trabajo hace que ellas puedan pasar menos tiempo con su familia. Tercero, por la relación de las clientas con el pueblo. Si una mujer maneja bien el crédito, las conexiones mutuas dentro del pueblo aumentan. Esto sucede indirectamente, porque el crédito obliga a las mujeres a buscar contacto con otros clientes potenciales o a hacer un subcontrato con otros pobladores. Pero una mujer que tiene una deuda por el crédito sus relaciones interpersonales se daña cuando los pobladores se enteran de la deuda. Esta mujer construye una mala reputación y por vergüenza se aislaría de la vida social dentro del pueblo.

Concluyendo con respecto a la relación entre la cohesión social y las microfinanzas en una comunidad, podemos decir que las dos tienen un efecto mutuo. Obtener el mejor resultado de un crédito depende mucho de las condiciones sociales y de la capacidad de una mujer para manejar el crédito bien. Para manejarlo bien ella necesita un ambiente que la soporte, sea materialmente o socialmente. Una familia, particularmente un esposo que la ayude, aumenta la probabilidad de un buen efecto. También la mujer necesita ser capaz de manejar su crédito financieramente. Por eso es necesario que la organización de microfinanzas le capacite más ampliamente. Un mal manejo del crédito no solo causa una deuda, si no también tiene resultados en los contactos sociales de una mujer. Por otro lado puede un buen manejo resultar en mejores y más contactos sociales para la mujer que la ayuden a sacar a su familia adelante.